

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

AIDA RIMAITĖ

**JAUNIMO NEDARBAS IR AKTYVIOS DARBO
POLITIKOS TIKSLINGUMAS LIETUVOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
doc. dr. J. Seiranov

Vilnius, 2011

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

**JAUNIMO NEDARBAS IR AKTYVIOS DARBO
POLITIKOS TIKSLINGUMAS LIETUVOJE**

Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62404S109

Vadovas
Doc.dr. J. Seiranov

Recenzentas

Atliko
VSEmis9 – 01 gr. Stud.
A. Rimaitė

Vilnius, 2011

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. LIETUVOS DARBO RINKOS IR JAUNIMO NEDARBO YPATUMAI.....	9
1.1. Darbo rinkos ir nedarbo samprata.....	9
1.2. Jaunimo nedarbo priežastys ir pasekmės.....	15
1.3. Valstybinis jaunimo nedarbo reguliavimas.....	20
2. JAUNIMO PADĖTIES DARBO RINKOJE ANALIZĖ.....	25
2.1. Gyventojų aktyvumo ir užimtumo rodikliai.....	26
2.2. Jaunimo nedarbo rodikliai Lietuvoje ir ES.....	30
2.3. Jaunimo nedarbo ryšys su kitais socialiniais reiškiniais.....	33
3. AKTYVIOS DARBO RINKOS POLITIKOS GEROS PRAKTIKOS	
 TAIKYMAS.....	39
3.1. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės.....	39
3.2. Nyderlandų praktika.....	42
3.3. Vokietijos ir Austrijos praktika.....	45
3.4. Lietuvos ir Ispanijos praktika.....	46
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	50
LITERATŪRA.....	53
PRIEDAI.....	60

PRIEDAI

1 priedas. Baltijos šalių Beveridžo kreivės 2005 I – 2010 III ketv.....	61
2 priedas. Bendro nedarbo lygio ir BVP vienam gyventojui koreliacinė sklaida (1998-2010) ir BVP, tenkantis vienam gyventojui ir bendras nedarbo lygis	62
3 priedas. Aktyvios priemonės praityje specialiai taikytos jaunimui Nyderlanduose ir Imigrantai pagal šalis.....	63
4 priedas. Lėšos, skirtos aktyvioms darbo rinkos politikos priemonėms mln. Eurų.....	64
5 priedas. Darbo rinkos rodikliai Lietuvoje pagal amžiaus grupes.....	65
6 priedas. Užregistruotos nusikalstamos veikos ir išvykimą deklaravę emigrantai Lietuvoje bei Jaunimo skaičiaus ir bedarbių dalies dinamika Lietuvoje.....	66
7 priedas. Jaunimo nedarbo lygis ES šalyse, proc.....	67

PAVEIKSLAI

1 pav. Maslow poreikių piramidė	9
2 pav. Nedarbo klasifikacija	12
3 pav. Faktinio darbo užmokesčio sukeltas nedarbas	13
4 pav. Ilgalaikio nedarbo priežastys	14
5 pav. Įsidarbinimą veikiančios veiksniai	16
6 pav. Jaunų bedarbių elgsenos modelis	17
7 pav. Ilgalaikio jaunimo nedarbo pasekmės	19
8 pav. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės	22
9 pav. Jaunimo nedarbo mažinimo programų reikalavimai	24
10 pav. Darbo jėga Lietuvoje.....	26
11 pav. Gyventojų aktyvumo lygis.....	27
12 pav. Užimtumo lygis	29
13 pav. Jaunimo nedarbo lygio dinamika.....	29
14 pav. Jaunimo (15 – 24) skaičiaus ir bedarbių dalies nuo jaunimo skaičiaus dinamika.....	30
15 pav. Nedarbo lygio dinamika Lietuvoje.....	31
16 pav. Nedarbo lygis ES šalyse 2010 metais.....	32
17 pav. Jaunimo nedarbas ES šalyse 2009 ir 2010 metais	32
18 pav. Vyrų ir moterų (15-24) nedarbo lygis ES šalyse 2010 metais.....	33
19 pav. Užregistruotos nusikalstamos veikos ir jaunimo nedarbas Lietuvoje.....	34
20 pav. Išvykimą deklaravę emigrantai ir jaunimo nedarbo lygis.....	35
21 pav. Minimali mėnesinė alga ir jaunimo nedarbas kai kuriose ES šalyse 2009 metais	36
22 pav. BVP, tenkantis vienam gyventojui ir jaunimo nedarbas Lietuvoje.....	36
23 pav. Jaunimo nedarbo ir BVP vienam gyventojui koreliacinė sklaida (1998 -2010).....	37
24 pav. Aktyvių priemonių finansavimas ir jaunimo nedarbas 2008 metais.....	41
25 pav. Jaunimo, dirbančio ne visą darbo dieną, dalis 2007 metais.....	44
26 pav. Asmenų, turinčių aukštąjį išsilavinimą dalis, 20 – 24 metų amžiaus grupėje 2009 metais... 	46
27 pav. Darbuotojų, dirbančių trumpalaikius darbus, dalis 2009 metais.....	47
28 pav. Išvykimą deklaravę emigrantai (15 – 29) ir imigrantai.....	49

LENTELĖS

1 lentelė. Koreliacinio ryšio stiprumas.....	25
2 lentelė. Ekonomiškai aktyvių gyventojų skaičiaus (tūkst.) prognozė.....	28
3 lentelė. Porinės koreliacijos koeficientas.....	37
4 lentelė. Minimalus darbo užmokestis ir speciali minimali dalis jaunimui 2007 metais.....	43
5 lentelė. Vokietijos švietimo sistema.....	45

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas. Staigūs ekonominiai pokyčiai šalyje, pasisukę neigiama linkme, žymi ekonominio nuosmukio laikotarpį. Vieni pagrindinių rodiklių, apibūdinantys ir padedantys įvertinti šalies ekonominę – socialinę būklę yra darbo rinkos rodikliai, kurie rodo, kad gyventojų užimtumo ir nedarbo problemos ypač svarbios ekonominio nuosmukio laikotarpiu.

Nedarbas yra laikomas viena svarbiausių makroekonominių problemų. Netekę darbo, gyventojai praranda pajamų šaltinį, patiria gyvenimo lygio smukimą, psichologinį diskomfortą. Apskritai nedarbas yra plačiai analizuojamas, aiškinamos jo priežastys, tačiau viena didžiausių darbo rinkos problemų šiuo metu yra aukštas jaunimo nedarbas. Rinkos ekonomikos šalyse nedarbas yra neišvengimas reiškinys, o jaunimo nedarbo problema yra aktuali visame pasaulyje. Daugelyje Europos Sąjungos (ES) valstybių jaunimo nedarbas yra du kartus aukštesnis nei bendras šalies nedarbas, o ekonominio nuosmukio metu šis rodiklis dar labiau skiriasi, kadangi sudėtingomis verslo sąlygomis darbdaviai yra labiau linkę įdarbinti vyresnius, darbo patirties turinčius asmenis.

Jaunimo nedarbo problema aktuali visame pasaulyje. Priskirti jaunimo nedarbą kuriai nors vienai nedarbo rūšiai yra sudėtinga, kadangi tai kompleksinis nedarbo reiškinys, kurio branduolį sudaro struktūrinis nedarbas, tačiau turintis laikinojo ir ciklinio nedarbo požymių.

Lietuvoje, kovai su nedarbu veikia pasyvios ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonės. Pasyvios priemonės yra siejamos su bedarbių pajamų palaikymu, o aktyvios – su bedarbio integracija į darbo rinką. Aktyvios priemonės yra svarbus įrankis kovojant su nedarbu visame pasaulyje, tačiau, kaip jos veikia jaunimo nedarbą, mokslininkai aiškina skirtingai.

Tyrimo problema. Jaunimo nedarbo lygis visose ES šalyse yra didesnis nei bendras nedarbo lygis. Šis reiškinys egzistuoja nuolat, tik jo lygis svyruoja esant skirtingoms ekonominėms sąlygoms. Skirtingų autorių darbuose jaunimas, ypač pirmą kartą ieškantis darbo, priskiriamas vienai pažeidžiamiausių grupių integracijos į darbo rinką procese. Tai leidžia daryti prielaidą, jog jaunimas yra specifinė grupė, kuriai nepakanka įprastų darbo rinkos reguliavimo priemonių. Iškyla tokie probleminiai klausimai, ar iš tikrųjų jaunimas yra specifinė grupė ir ar reikalingos specialios darbo rinkos politikos priemonės, siekiant integruoti jaunimą į darbo rinką.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti jaunimo nedarbą ir aktyvios darbo politikos tikslingumą.

Tyrimo objektas – jaunimo nedarbas ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonės.

Tyrimo uždaviniai:

- Aptarti darbo rinkos ypatumus;
- Išsiaiškinti jaunimo nedarbo priežastis bei pasekmes;
- Išanalizuoti jaunimo padėtį darbo rinkoje;
- Išanalizuoti politikos priemonių taikymą skirtingose šalyse.

Tyrimo metodai:

- Mokslinių straipsnių analizė;
- Teisinių aktų analizė;
- Statistinių duomenų analizė;
- Grafinio vaizdavimo.
- Koreliacinė analizė.

Tyrimo hipotezė: Tęstinis dėmesys vienai pažeidžiamiausių gyventojų grupių - jaunimui bei specialios politikos priemonės sąlygoja mažesnę jaunimo nedarbo lygį.

1. LIETUVOS DARBO RINKOS IR JAUNIMO NEDARBO YPATUMAI

1.1. Darbo rinkos ir nedarbo samprata

Darbas – žmogaus fizinių ir protinių gebėjimų naudojimas ekonominėms gėrybėms gaminti. Tai žmonių visuomeniška veikla, kurioje jie tarpusavyje sąveikauja gamindami ekonomines vertybes. Darbas – pirmoji ir svarbiausioji žmogaus egzistavimo ir jo tobulėjimo sąlyga. Jis yra reikšmingas psichologinei, socialinei ir ekonominei gyvenimo sferoms, laikomas vienu pagrindinių gyvenimo institutų. Čiužas, Ratkevičienė (2003) savo darbe vadovaujasi Leonavičiaus apibrėžimu, kad darbas – tai tikslinga, visuomenei naudinga žmogaus veikla, reikalaujanti protinių ir fizinių jėgų. Darbo paskirtis gali būti įvairi (Čiužas, Ratkevičienė, 2003):

1. Būtinybė;
2. Visuomenių ir kultūrų pagrindas – teikia buvimo drauge, solidarumo, bendro tikslo siekimo džiaugsmą, gyvenimo prasmės jausmą;
3. Kūryba;
4. Sveikata, bet gali žmogų ir sekinti;
5. Darbas yra gėris.

Analizuodami darbo sąvoką, kai kurie autoriai darbo svarbą ir poreikį išreiškia per Maslow poreikių piramidę (1pav.).



1 pav. Maslow poreikių piramidė

Iš tikrųjų savo pagrindinius poreikius žmogus gali tenkinti tik turėdamas darbą. Save realizuoti, išreikšti taip pat galima darbe, o iš paveikslo matyti, kad savirealizacijos poreikis yra piramidės viršuje, tai tik įrodo, koks darbas yra svarbus žmonių gyvenimo kokybei. Pagal poreikių piramidės teoriją, nepatenkinęs pirminių poreikių, individas negali siekti aukštesnių poreikių patenkinimo.

Darbo tiekėjai ir pirkėjai sąveikauja darbo rinkoje. Darbo rinka – tai darbo jėgos pardavimo ir pirkimo ekonominių santykių sistema, kurioje formuojasi darbo pasiūla ir paklausa bei jos kaina - darbo užmokestis. Taip darbo rinka apibūdinama kaip sudedamoji rinkos ekonomikos dalis (Bagdanavičius, 1999). Darbo rinkos santykių negalima traktuoti tik kaip darbo jėgos pirkimo ir pardavimo. Šių dienų darbo rinkoje sprendžiamos ne tik ekonominės, bet ir socialinės problemos. Tai darbo išteklių racionalus panaudojimas, gyventojų užimtumo ir kovos su nedarbu programų įgyvendinimas, naujų darbo vietų kūrimas, bedarbių registravimas ir materialinis rėmimas, darbo ieškančių žmonių mokymas ir perkvalifikavimas.

Be savo pagrindinės funkcijos – darbo jėgos tarp ekonominių veiklų, profesijų, teorijų, įmonių paskirstymo, atlieka dar dvi socialines ekonomines funkcijas: paskirsto gyventojų pajamas darbo apmokėjimo forma ir tokiu būdu skatina darbinę veiklą, visiems formaliai sudaro vienodas galimybes pasinaudoti teise į darbą ir profesinį tobulėjimą. Tai darbo jėgos pardavimo ir pirkimo ekonominių santykių visuma, kurioje formuojasi darbo pasiūla ir paklausa bei jos kaina – darbo užmokestis. Pagal darbo jėgos pasiūlos ir paklausos santykį darbo rinka gali būti:

1. Subalansuota. Darbo jėgos pasiūla niekuomet visiškai neatitinka paklausos, nes ekonomikos vystymosi požiūriu reikalingas optimalus darbo jėgos rezervas, vadinama natūrali nedarbo norma, kai nedarbas yra 3-4 proc., kurie skaičiuojami nuo ekonomiškai aktyvių gyventojų, t.y. bendro dirbančiųjų ir bedarbių skaičiaus. Esant tokiam nedarbo lygiui, sakoma, kad šalyje yra visiškas užimtumas. Visiško užimtumo metu vis tiek yra bedarbių, todėl vietoj šios sąvokos dažnai vartojama natūralaus nedarbo sąvoka – tai optimalus nedarbo lygis, kuriam esant tarp darbo ir darbo jėgos rinkos yra pusiausvyra, o infliacija yra stabili. Jeigu bus peržengta natūralaus nedarbo lygio riba, infliacija didės.

2. Perteklinė – ekonominių krizių, nuosmukių metu, kai sumažėja gamybos ir paslaugų apimtys, ilgą laiką yra aukštas nedarbo lygis ir darbo pasiūla gerokai viršija paklausą.

3. Deficitinė – tai situacija, kai darbo vietų pasiūla viršija darbo jėgos pasiūlą. Tokioje rinkoje atsiradęs darbo jėgos trūkumas gali atrodyti patrauklus socialiniu požiūriu, tačiau jis trukdo spartesniam ekonomikos vystymuisi.

Ekonominio nuosmukio metu darbo rinka tampa perteklinė, vyrauja aukštas nedarbo lygis. Darbo rinkos būklę fiksuoja Beveridžo kreivė. Ji atspindi ryšį tarp nedarbo ir laisvų darbo vietų. Lietuvos

Finansų Ministerijos duomenimis, Baltijos šalių Beveridžo kreivė pradeda kilti (1 priedas Beveridžo kreivė). Visgi ši kreivė neatspindi realios darbo rinkos situacijos, kadangi šalies nedarbas gali būti veikiamas daugelio veiksnių, kurie aptariami tolesniame skyriuje.

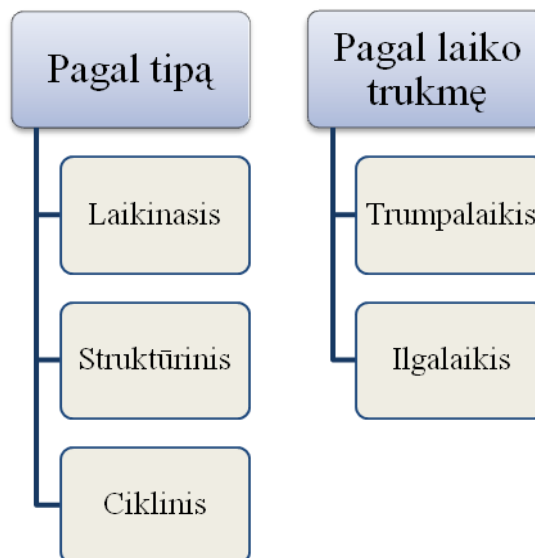
Taigi pirmine prasme darbo rinka suprantama kaip darbo jėgos pirkimo ir pardavimo sistema, tačiau platesnė prasmė atskleidžia didesnį darbo rinkos reikšmingumą, kadangi joje reguliuojamas užimtumo programų įgyvendinimas, darbuotojų perkvalifikavimas.

Vetlov (2006) pastebi, jog Lietuvos, kaip ir daugelio kitų šalių, darbo rinka patyrė gana reikšmingų struktūrinių pokyčių. Nuo pat Nepriklausomybės atgavimo pradžios šaliai buvo būdingas nuolatinis darbo jėgos, arba ekonomiškai aktyvių gyventojų, mažėjimas, dideli užimtumo svyravimai, šiuo laikotarpiu iškilo ir nedarbo problema.

Pirmieji nedarbo tyrimai Vakarų šalyse buvo atlikti 1920–1930 m., o ypač, prasidėjus Didžiajai depresijai ir masiniam nedarbui. Šio laikotarpio mokslo darbuose vertinamas nedarbo poveikis atskiro žmogaus ir visuomenės gyvenimui, akcentuojami ekonominiai darbo praradimo padariniai, pagrindinį dėmesį kreipiant į pajamų sumažėjimą dėl nedarbo. Rinkos ekonomikos sąlygomis nedarbas Lietuvoje tapo viena iš svarbiausių ekonominių, socialinių, psichologinių tyrinėjimų sričių (Pocius, Neverauskienė, 2005).

Nedarbas yra suprantamas kaip situacija, kai darbingo amžiaus žmogus nedirba, tačiau norėtų dirbti neterminuotą ir visos dienos darbo laiko darbą. Wilfred et al. (2009) teigia, jog plačiausiai naudojama nedarbo sąvoka apima visus, kurie gali dirbti, tačiau neturi darbo. Autorius pastebi, kad šiandien nuolat auga bedarbių skaičius, kurie juda iš vienos vietos į kitą, norėdami susirasti darbą, kuris galėjo būti prarastas dėl automatizacijos proceso, verslininkų persikėlimo į kitą regioną dėl palenkesnio verslo klimato, pigesnės darbo jėgos ar įstatymų netobulumo. Šis teiginys įrodo, kad nedarbas yra glaudžiai susijęs su emigracijos procesu. Lietuvos atveju ekonominė emigracija – tai išvykimas iš Lietuvos įsikurti užsienio valstybėje, siekiant geresnės gyvenimo kokybės, didesnio darbo užmokesčio, geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų, ar kitų ekonominių priežasčių (Barcevičius ir kt., 2008). Tartilas (2005) plačiaja prasme nedarbą apibūdina kaip vieno svarbiausių gamybos veiksnių (darbo jėgos) neefektyvų panaudojimą. Darbo ir socialinių tyrimų institutas (1998) nedarbą aiškina kaip darbo jėgos, kaip gamybos veiksnio, neužimtumą. Tai rinkos ekonomikos būdingas reiškinys, kuomet dalis šalies gyventojų, norinčių ir galinčių dirbti neturi darbo. Apibendrintai galima teigti, jog nedarbo apibrėžimas apima asmenis, kurie tyrimo laikotarpiu: a) neturėjo darbo, b) norėjo dirbti, c) ieškojo darbo.

Nedarbas yra skirstomas pagal tipus bei pagal laiko trukmę (2 pav.). Laikinasis nedarbas atsiranda natūraliame darbo paieškos procese, kai vieni darbuotojai pakeičia kitus, todėl šis nedarbo tipas išlieka nuolatos.

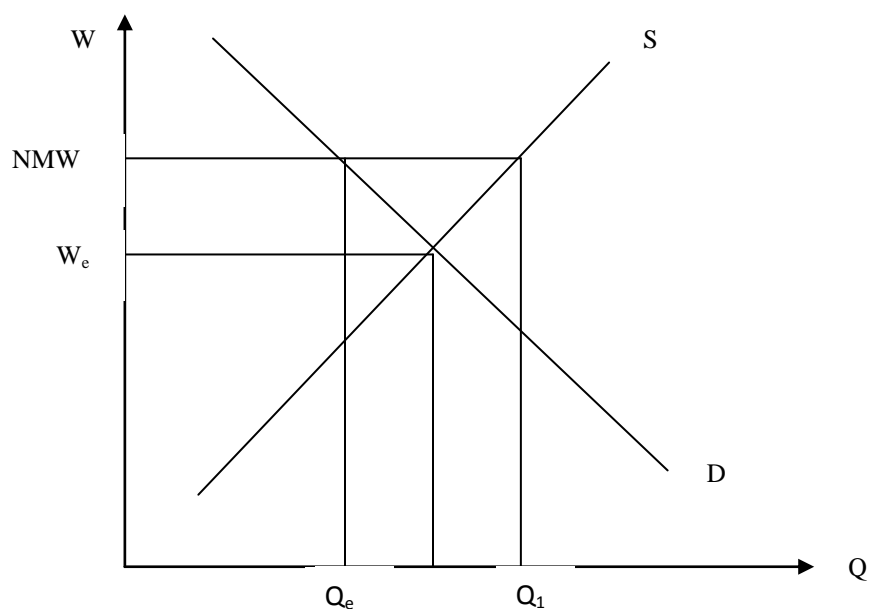


Šaltinis: sudaryta autorės

2 pav. Nedarbo klasifikacija

Struktūrinis nedarbas atsiranda tada, kai darbo paklausos struktūra neatitinka darbo pasiūlos struktūros. Kitaip tariant, vienu profesijų paklausa gali padidėti ar sumažėti, todėl dėl profesinio pasirengimo stokos gali atsirasti struktūrinis nedarbas. Ciklinis nedarbas atsiranda ekonomikos nuosmukio metu. Šis nedarbas yra tiesiogiai susijęs su verslo ciklu. Ciklinis nedarbas sumažėja, kai ekonominė padėtis gerėja.

Yra išskiriami dar keli nedarbo tipai: faktinio darbo užmokesčio ir savanoriškas nedarbas. Faktinio darbo užmokesčio nedarbas atsiranda, kai dirbtinai iškeliamas darbo užmokestis virš pusiausvyros. Tokiu būdu susidaro darbo pasiūlos perteklius.



3 pav. Faktinio darbo užmokesčio sukeltas nedarbas

Dar vienas nedarbo tipas – savanoriškas ir priverstinis nedarbas. Savanoriškas atsiranda tada, kai darbuotojai patys atsisako dirbti esant tam tikram darbo užmokesčiui, o priverstinis – kai darbuotojas sutiktų su mokamu atlyginimu, tačiau neranda darbo vietos.

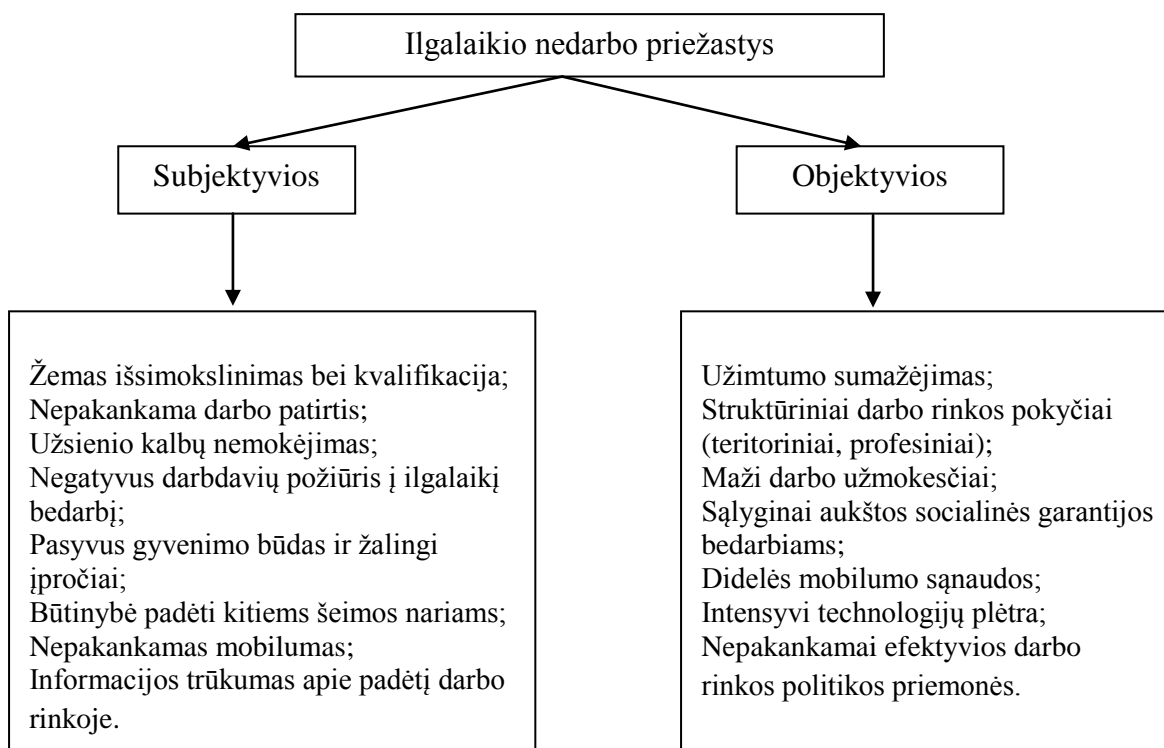
Oficialiosios statistikos duomenis iškraipo prislėgtasis, paslėptasis bei šešėlinis nedarbas. Paslėptasis nedarbas – kai žmogus dirba pavienius, trumpalaikius ar žemesnės kvalifikacijos darbus. Tokie darbuotojai oficialiai priskiriami prie dirbančiųjų ir taip sumažinamas nedarbas oficialiai, tačiau reali situacija darbo rinkoje išlieka nepakitusi. Prislėgtasis nedarbas taip pat oficialiai sumažina nedarbo lygį, kadangi žmonės praradę viltį surasti darbą, nustoja jo aktyviai ieškoti ir išsiregistruoja iš darbo biržos. Šešėlinis nedarbas atsiranda dėl bedarbio pašalpų mokėjimo sistemos netobulumo. Žmonės nesuinteresuoti dirbti, kai gaunama pašalpa beveik tokio pat dydžio kaip ir siūlomas atlygis už darbą.

Svarbu paminėti ir sezoninį nedarbą. Šis nedarbas atsiranda kintant darbo galimybėms skirtingais sezonais. Ypač ryškiai tai atsispindi žemės ūkio sektoriuje. Pavyzdžiui, papildomų ūkio darbininkų prireikia tik pavasario - vasaros sezonui, kada gamybos apimtys yra intensyvios.

Nedarbo laiko trukmė – tai laikotarpis, kurio metu žmogus yra bedarbis. Kaip matyti iš antro paveikslo nedarbas gali būti trumpalaikis ir ilgalaikis. Trumpalaikis nedarbas trunka trumpiau nei metus, o ilgalaikis – ilgiau nei metus. Trumpalaikis nedarbas yra laikinasis nedarbas, jis yra natūralus darbo paieškos procesas. Ilgalaikis nedarbas yra daugelio ekonomistų nagrinėjama problema, todėl svarbu jį kontroliuoti, identifikuoti jo priežastis. Pagal Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymą (2006)

ilgalaikiai bedarbiai – tai asmenys iki 25 metų, kurių nedarbo trukmė viršija 6 mėnesius, ir asmenys nuo 25 metų, kurių nedarbo trukmė viršija 12 mėnesių, skaičiuojant nuo įsiregistravimo teritorinėje darbo biržoje dienos.

Beržinskienė (2005), remdamasi užsienio autoriais, kaip svarbiausią aptariamo reiškimo priežastį dažniau nurodo struktūrinius pokyčius darbo rinkoje ir daug rečiau – asmenines žmogaus savybes ir asmeninę motyvaciją. Visgi Pocius bei Neverauskienė (2003) su tokiu teiginiu sutinka ne visiškai, kadangi dažnai negatyvios ilgalaikio bedarbio sociologinio portreto detalės identifikuojamos gerokai sunkiau nei objektyvūs ilgalaikį nedarbą sąlygojantys ekonominiai veiksniai. Pasak Beržinskienės (2005), ilgalaikį nedarbą sąlygoja bendra šalies ekonominė būklė, sumažėjusi darbo jėgos (ypač žemos kvalifikacijos arba nekvalifikuotos) paklausa, žema bedarbių kvalifikacija, negatyvus darbdavių požiūris į praradusius darbo įgūdžius ar specialius gebėjimus vyresnio amžiaus bedarbius bei paskatų ieškoti darbo ar motyvacijos tobulintis praradimas.



Šaltinis: Beržinskienė, 2005.

4 pav. Ilgalaikio nedarbo priežastys

Mokslinėje literatūroje dažnai nagrinėjamos nedarbo atsiradimo priežastys, atlikta gana daug nedarbo specialiųjų mokslinių tyrimų. Apibendrinant galima teigti, jog pagrindinės nedarbo priežastys – kvalifikacijos ir darbo patirties stoka, staigus ūkio infrastruktūros pasikeitimas, padidėję produkcijos kokybės reikalavimai, įmonių bankrotas, netobula teisinė bazė.

Aptarus bendrą nedarbo charakteristiką, tikslinga išskirti vieną gyventojų grupę – jaunimą, kadangi tai - ateities darbo išteklių, darbo jėga, nuo kurios priklauso visos šalies gerovė.

1.2. Jaunimo nedarbo priežastys ir pasekmės

Nedarbo problemą analizuoja daug mokslininkų, tačiau verta išskirti vieną bedarbių grupę – tai jaunimas. Plačiai jaunimo problemas darbo rinkoje analizavę Pocius bei Neverauskienė (2001) teigia, jog jaunystės tarpsnis yra sudėtingas, kadangi jaunuolis siekia suaugusiojo statuso, kuris įgyjamas palaipsniui, įveikiant tam tikras kliūtis ir problemas. Šiuo laikotarpiu jaunuolis formuojasi ne tik kaip asmenybė, bet yra priverstas priimti savarankiškai gyvenimiškus apsisprendimus. Svarbus klausimas yra, kaip apibrėžti sąvoką „jaunimas“. Apibrėžimas yra svarbus siekiant surinkti statistiką iš įvairių šalių. Marchand (1999) OECD šalių konferencijoje pateikė pastebėjimą, jog jaunimas apibrėžiamas kaip žmonių grupė, kurios amžius yra 15 – 25 metai. Pagal Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymą (2003) jaunas žmogus – tai asmuo nuo 14 iki 29 metų. Pagal Jungtinių Tautų rekomendacijas jaunimui priskiriami 15 – 24 metų asmenys. Jaunimą dar galima skirstyti ir į smulkesnes grupes, tačiau kiekviena šalis skirsto skirtingai. Pocius ir Neverauskienė (2001) pastebi, jog daugelyje šalių žemesnioji amžiaus riba siejama mokyklos baigimo laikotarpiu. Tuo tarpu aukštesnioji riba yra labai įvairi. Pavyzdžiui, vykdant užimtumo politiką Didžiojoje Britanijoje užimtumo politika orientuota į 16 – 18 metų amžiaus žmones, Vokietijoje – 15 – 24 metų. Anksčiau Lietuvoje darbo rinkos politikos požiūriu jaunimui buvo priskiriami 16 – 24 metų amžiaus asmenys (Gruževskis, 2003). Šiuo metu yra orientuojamasi, jog politikos požiūriu jaunimas yra 16 – 29 metų asmenys. Skirtingi autoriai skirtingai savo darbuose renka jaunimo apibrėžimą. Pavyzdžiui, Makštutis ir Vijeikis (2008) jauną bedarbį apibūdina kaip 21 – 24 metų amžiaus žmogų, neturintį darbo ir dažniausiai žemos kvalifikacijos. Šiame darbe bus vadovaujamsi, kad jaunimas – tai 15 – 24 metų amžiaus žmonės, kadangi ES statistika kaupiama vadovaujantis Jungtinių Tautų rekomenduojama sąvoka.

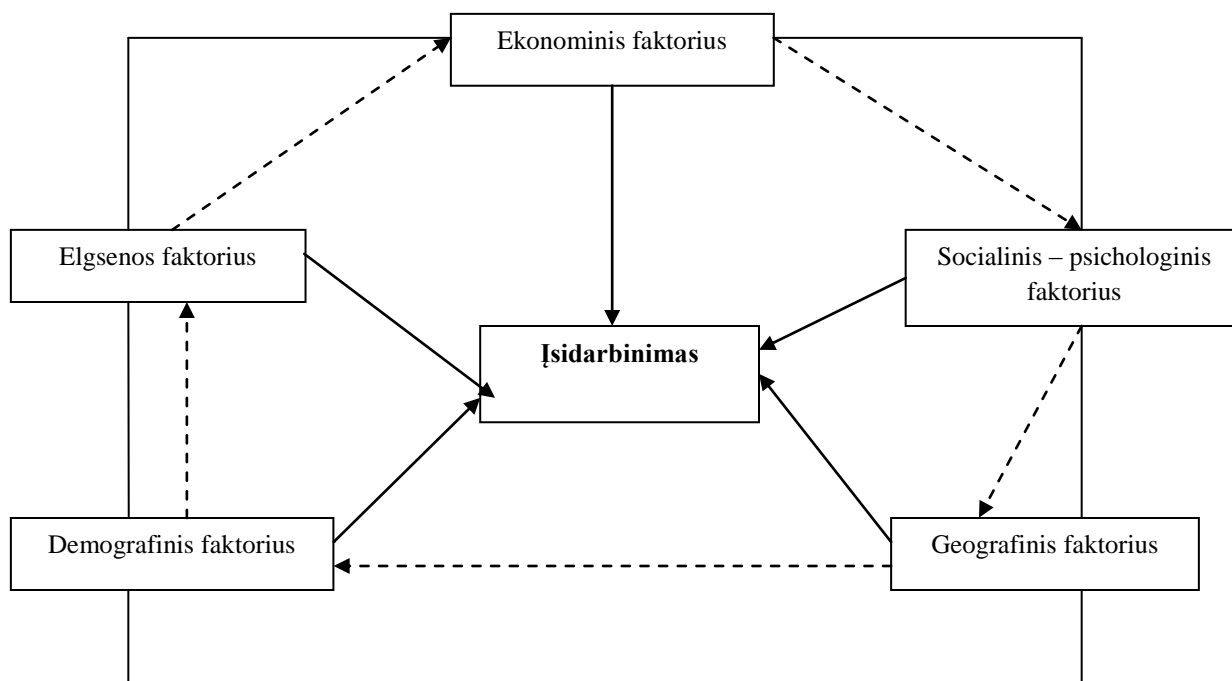
Labai svarbus pirmasis jaunuolio įsidarbinimas, kai pereinama iš ekonomiškai priklausomų į ekonomiškai nepriklausomų žmonių kategoriją. Jaunimo nedarbą priskirti kuriam nors vienam nedarbo

tipui yra sudėtinga, kadangi tai kompleksinis nedarbo tipas, turintis tiek struktūrinio, tiek ciklinio bei laikinojo nedarbo bruožų.

Jaunimo nedarbo problemą analizuoti labai svarbu, kadangi jaunimo nedarbas yra reikšmingas bendroje nedarbo statistikoje. Jeigu darytume prielaidą, jog jaunimo nedarbas yra toks pat kaip šalies vidutinis nedarbas, tai bendras šalies nedarbas 2010 m. siektų tik 9 proc., kas būtų gana arti prie natūralios nedarbo ribos (6 proc.). O'Hoggins (2001) teigė, jog jaunimo nedarbo lygis susijęs su bendru nedarbo lygiu: bendram nedarbui padidėjus 1 proc.p., jaunimo nedarbas padidėja 2 proc.p.

Jaunimas – tai ateities darbo jėga, kuris yra svarbus šalies ūkio plėtrai. Integruoti jaunimą į darbo rinką svarbu, nes pastebima gyventojų senėjimo tendencija, ypač ši problema aktuali kaime. Pocius, Neverauskienė (2005) teigia, jog jaunimo užimtumui ir nedarbui turi įtakos dvejopi veiksniai: vidaus ir išorės. Vidaus veiksniai – tai psichologiniai, iš dalies demografiniai veiksniai ir kokybinės gyventojų charakteristikos. Išorės veiksniai apima ekonominius, socialinius, demografinius, geografinius, politinius (pvz., jaunimo užimtumui užtikrinti svarbi vyriausybės vykdoma aktyvi darbo rinkos politika) veiksnius. Lietuvos ekonomikos raidos požiūriu ypač svarbu, kad jaunimas sėkmingai dalyvautų darbo rinkoje. Didesnis jaunimo užimtumas ir mažesnis nedarbas reiškia ilgesnį atskiros gyventojų kartos ekonominio aktyvumo laikotarpį ir spartesnę šalies ūkio plėtrą.

Neverauskienės ir Pociaus (2005) išskirtus įsidarbinimą lemiančius veiksnius paantrina ir Beržinskienės (2005) skirstymas (5 pav.)

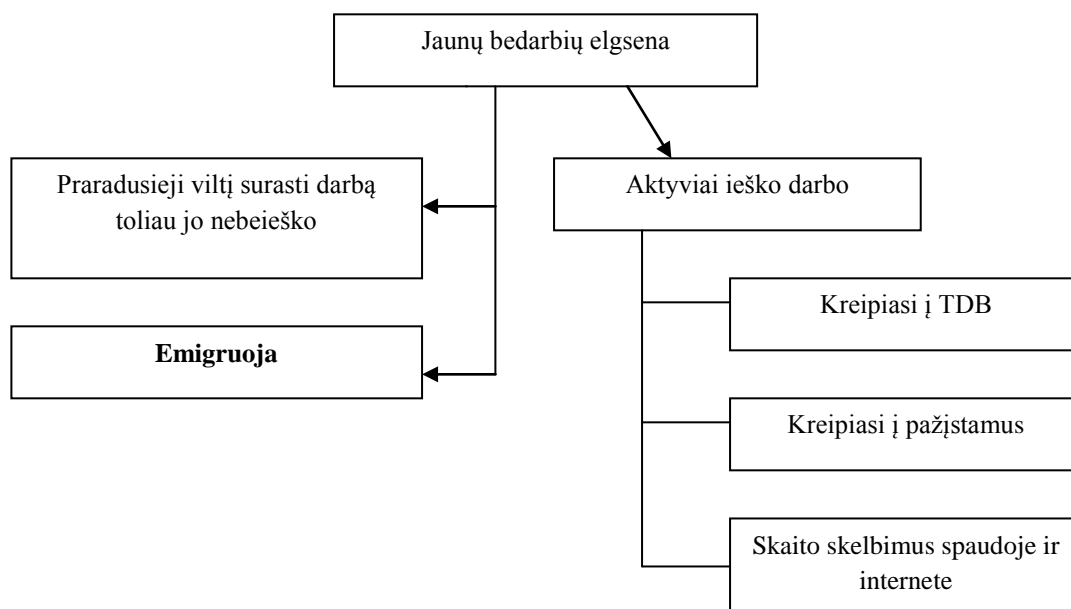


Šaltinis: Beržinskienė, 2005.

5 pav. Įsidarbinimą veikiantys veiksniai

Be abejonės įsidarbinimas yra labai svarbus rodiklis, tačiau kaip būtų galima jį apibrėžti? Finn (2000) pastebi, jog ši sąvoka jau naudojama dugelį metų, bet vieningo apibrėžimo nėra. Pačia plačiausia prasme įsidarbinimas – tai galimybė būti pasamdytam atlikti tam tikrą darbą – būti įdarbintam.

Be anksčiau išvardintų faktorių, veikiančių įsidarbinimą, labai svarbus ir bedarbio elgsenos faktorius. Pagal atliktus Lietuvos Darbo Biržos tyrimus, galima sudaryti tokį jaunimo darbo paieškos, elgsenos modelį:



Šaltinis: sudaryta autorės

6 pav. Jaunų bedarbių elgsenos modelis

Jaunų bedarbių elgseną galima suskirstyti į aktyviai ieškančius darbo, praradusius viltį surati darbą ir emigranto kelią pasisrinkusiuosius. Sąvoka aktyvi darbo paieška apima tokias darbo paieškos priemones (Darbo ir socialinių tyrimų institutas, 1998):

- registravimasis valstybinėse arba privačiose darbo biržose,
- kreipimasis į darbdavius,
- skelbimai laikraštyje,
- kreipimasis į draugus ar giminaičius, kad pastrieji padėtų įsidarbinti,
- rūpinimasis savarankiško verslo steigimu ir pan.

Populiariausias darbo paieškos būdas yra registravimasis TDB bei spaudos ir internetinių puslapių skaitymas. Tačiau ne visi bedarbiai intensyviai ieško darbo. Ilgai ieškantys praranda viltį susirasti darbą ir toliau jo nebeieško arba emigruoja. Tapę ilgalaikiais bedarbiais, žmonės pamažu praranda motyvą dirbti apskritai. Neverauskienė ir Pocius (2005) išskiria du ilgalaikių bedarbių elgsenos tipus: aktyvieji ir pasyvieji:

1. Aktyvieji:

- ypač aktyvūs (pasirtengę kelti kvalifikaciją, dirbti laikinus darbus);
- orientuoti tik į profesinį tobulėjimą;

2. Pasyvieji:

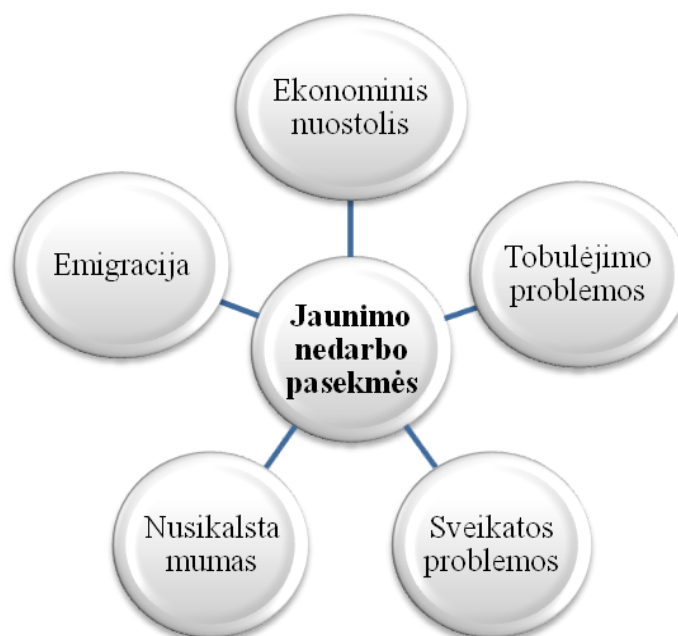
- pasirengę dirbti tik laikinuosius darbus;
- ypač pasyvūs (nepasirengę dalyvauti aktyviose priemonėse).

Ekonominio nuosmukio metu jaunimo nedarbo problema ypač aktuali, kadangi šiuo laikotarpiu darbdaviai mieliau renkasi darbo ir gyvenimo patirties turintį darbuotoją. Dėl šios priežasties jaunimas yra priverstas ieškotis darbo užsienio šalyse. Be to darbdaviai yra priversti atleisti dalį darbuotojų, kad sumažintų išlaidas. Tokiu atveju jaunimui dar labiau sumažėja galimybių įsidarbinti. Kad pirmasis įsidarbinimas yra ypač svarbus, aiškina ir Amerikos tyrinėtojo Moore (2003) iškelta hipotezė, jog ilgalaikis nedarbas jaunystėje sąlygoja mažesnį darbo užmokestį bei nedarbą vyresniame amžiuje. Pavyzdžiui, žmogus, kuris ilgą laiką neturi darbo, laikui bėgant prarandą įgūdžius. Dėl šio praradimo sumažėja ir darbo užmokestis. Jeigu darbo patirtis daro darbuotoją produktyvesnį, tai nedarbo laikotarpis mažina individo produktyvumą, lyginant su tuo, koks jis galėjo būti, jei tuo laikotarpiu būtų dirbęs. Ši prarasta įgūdžių kaupimo galimybė mažina darbo užmokestį ateityje bei nutolina įsidarbinimo galimybę. Pasak Bell ir Blanchflower (2010), ypatingai pažeidžiamas yra jaunimas, kuris, baigęs universitetą, įžengia į darbo rinką būtent ekonominio nuosmukio laikotarpiu. Įrodyta, jog tokia situacija turi didelės įtakos jaunuolių darbo užmokesčiui. Uždarbis būtų didesnis, jeigu jaunuoliai būtų baigę universitetą ekonomikos pakilimo laikotarpiu. Autoriai teigia, jog būtent 18 – 25 metų amžiaus jaunimas ypatingai jautrus makroekonominėms sąlygoms. Tuo tarpu iki 17 ir po 25 metų amžiaus jaunuolių norams ir siekiams ekonominės sąlygos įtakos neturi. Galiausiai Moore (2003) patvirtina Beržinskienės (2005) teiginį, jog į ilgalaikį bedarbį darbdaviai žiūri negatyviai.

Moore (2003) iškėlė ir prieštaraujančią hipotezę. Jis teigia, jog nedarbą iššaukia ir nesugebėjimas nustatyti individualias žmogaus savybes. Šią hipotezę jis pavadino „įvairiapusiškumu“ („heterogeneity“). Pavyzdžiui, yra du darbuotojai: vienas turi darbo patirties, bet yra labai nepunkualus, o antrasis – neturi

darbo patirties, bet yra punktualus. Jeigu darbdavys sugebėtų nustatyti šią savybę, jis galbūt pasirinktų be patirties, bet punktualų darbuotoją. Todėl būtų galima teigti, jog vėlesnis nedarbas nesusijęs su ankstyvuojū nedarbu. Tačiau nepastebėjimas tam tikrų savybių, sąlygoja ankstyvąjį nedarbą. Šias hipotezes taip pat patvirtina ir Australijos tyrinėtojai Muir, Maguire et al. (2003). Kaip pagrindines jaunimo nedarbo pasekmes jie išskyrė mažesnę darbo užmokestį bei mažėjančią galimybę įsidarbinti ateityje.

Vadovaujantis Lietuvos ir užsienio tyrinėtojų darbais, apibendrinant, galima išskirti keletą pasekmių, kurios išryškėja ilgalaikio jaunimo nedarbo laikotarpiu (7 pav.). Jaunimo nedarbo pasekmės gali būti ekonominės, socialinės bei sveikatos, kurios veikia visuomenę makroekonominio lygmeniu.



Šaltinis: sudaryta autorės

7 pav. Ilgalaikio jaunimo nedarbo pasekmės

Nedarbo ekonominius padarinius ir sąnaudas galima nagrinėti mikroekonominio ir makroekonominio požiūriais. Mikroekonominio požiūriu būtina atsižvelgti į tai, kad darbo netekęs asmuo praranda pajamų šaltinį, smunka jo pragyvenimo lygis. Makroekonominis nuostolis, susidarantis praradus darbą – tai šalies ekonomikos patiriamas nuostolis. Makroekonominio požiūriu, nedarbas yra neefektyvus darbo išteklių panaudojimo pasekmė. Jeigu nedarbo lygis šalyje yra didesnis už natūralų nedarbo lygį, nesukuriamas potencialus bendrasis nacionalinis produktas (BNP). Taigi galutinė išvada -

nepagaminamos prekės ir paslaugos (Pocius, Neverauskiene, 2005). Gruževskis (2009) apskaičiavo, jog, įvertinus tiesioginius ir netiesioginius jaunimo nedarbo praradimus, ekonominiai kaštai siekia 4 mlrd. Lt.

Jaunystė – tai reikšmingų pokyčių periodas individo gyvenime. Tai laikotarpis, kai formuojasi asmenybė ir siekiama tapti nepriklausomu. Įsidarbinimas atlieka pagrindinį vaidmenį šiuose pokyčiuose. Nepriklausomumas, savarankiškumas yra tiesiogiai susiję su pajamomis. Nedarbas tampa barjeru ne tik dėl finansinių galimybių apribojimo, bet individas praranda savarankiškumo jausmą, įsiliejimą į suaugusiųjų visuomenę. Darbas suteikia jaunimui įvairių įgūdžių, tokių kaip atsakingumas, galimybė priimti sprendimus, bendravimas su įvairaus amžiaus žmonių grupėmis. Dirbantys žmonės turi galimybę jaustis naudingi visuomenei. Nedirbdami jaunuoliai praranda tobulėjimo galimybę. Kai kuriems jauniems žmonėms, nedarbas gali sukelti ir sveikatos problemų.

Daug tyrinėjimų nedarbą sieja su sveikatos problemomis. Sunkiausia nustatyti, kada nedarbas sukelia fizinius sveikatos sutrikimus, o kada psichologinius. Tikriausiai nedarbą galima labiau sieti su psichologiniais sutrikimais. Nedarbas, kaip išstūmimo iš visuomenės pasekmė, gali sukelti nepilnavertiškumo jausmą, pesimizmą, nepasitenkinimą gyvenimu, depresiją ir netgi savižudybę.

Nusikalstamumas – viena iš dažniausiai minimų jaunimo nedarbo pasekmių. Muir, Maguire et al. (2003) teigia, kad tarptautiniai tyrinėjimai parodė, jog egzistuoja sąveika tarp jaunimo nedarbo bei nusikalstamumo. Yra skiriamos dvi šio sąryšio kryptys. Pirmoji - manoma, jog monotoniškumas, nuobodulys skatina imtis nusikalstamos veiklos. Antroji – jeigu poreikiai bei norai negali būti patenkinami legaliomis, teisėtomis priemonėmis, tai galima įgyvendinti neteisėtais būdais. Be to pastebima tokia tendencija, jog nusikaltėliai jaunėja – vis daugiau atsiranda nusikaltėlių jaunimo tarpe.

Emigracijos problema taip pat labai plačiai analizuojama. Jaunimo nedarbo analizės kontekste emigracija – tai viena iš svarbiausių pasekmių, kadangi Lietuva praranda kvalifikuotos darbo jėgos. Šis reiškinys dar žinomas kaip „protų nutekėjimas“. Svarbu paminėti, kad Lietuva pagal kvalifikuotų darbuotojų praradimą yra pirmaujanti Europoje. Ekonominio nuosmukio metu jaunimo emigracijos mastai nuolat auga. Statistikos Departamento duomenimis, 2009 m. palyginus su 2007 m. 15 – 19 metų amžiaus grupėje emigrantų skaičius padidėjo 40,3, 20 – 24 – 48,4 ir 25 – 29 – 70,2 proc.

Siekiant sušvelninti jaunimo nedarbo pasekmes, valstybė vykdo užimtumo politiką, rengia programas. Verta aptarti valstybės vaidmenį sprendžiant jaunimo nedarbo problemą.

1.3. Valstybinis jaunimo nedarbo reguliavimas

Ekonomikos teorijoje, analizuojant nedarbą, dažnai susikerta dvi teorijos: neoklasikinė ir keinsistinė. Kalbant apie valstybinį nedarbo reguliavimą, neoklasikai teigia, jog įvairios nedarbo, užimtumo programos yra nereikalingos. Nereikia nustatyti minimalaus nedarbo užmokesčio, reikia mažinti nedarbo išmokas. Keinsistinė teorija teigia priešingai – pati rinka užimtumo bei nedarbo problemos išspręsti negali, todėl valstybė privalo imtis atitinkamų priemonių. Šios dvi skirtingos teorijos dominavo skirtingais laikotarpiais.

Tarptautiniu mastu nedarbo problemos klausimus kontroliuoja ir reguliuoja Tarptautinė darbo organizacija, įkurta 1919 m. Lietuvoje užimtumo politiką kontroliuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Lietuvos darbo birža.

Nedarbo lygiui kontroliuoti valstybė atlieka darbo rinkos valstybinio reguliavimo funkciją, kurios tikslas – skatinti racionalią darbo jėgos paklausą ir palaikyti ją efektyvią. Reguluodama darbo rinką valstybė vykdo užimtumo politiką, kurios tikslas - užtikrinti racionalų, efektyvų ir visišką gyventojų užimtumą.

Darbo rinkos politika - tai sudedamoji užimtumo politikos dalis. Ji lemia du svarbiausius uždavinius: 1) daro įtaką nedarbo lygiui ir trukmei; 2) socialiai apsaugo bedarbius. Šiuos uždavinius atitinka aktyvi ir pasyvi darbo rinkos politikos kryptys. Pasyviaja politika siekiama sušvelninti nedarbo pasekmes, svarbiausia – pajamų praradimą. Svarbiausia šios politikos priemonė yra bedarbio pašalpos. Pagrindinis skirtumas tarp pasyvių ir aktyvių priemonių yra tas, jog pasyvios priemonės negerina bedarbio padėties darbo rinkoje. Pagal Lietuvos darbo biržos informaciją (2009), aktyvios darbo rinkos politikos priemonės – Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytos priemonės, kuriomis siekiama padėti ieškantiems darbo asmenims padidinti jų užimtumo galimybes ir gerinti darbo vietų ir parengtų kvalifikuotų darbuotojų santykio pusiausvyrą. Vadovaujantis LR Užimtumo įstatymu (2009), aktyvios darbo rinkos politikos priemonės mūsų šalyje laikomos tos LR teisės aktų nustatytos priemonės, kuriomis siekiama padėti darbo ieškantiems asmenims padidinti jų užimtumo galimybes bei derinti darbo pasiūlą ir paklausą. Aktyvios politikos priemonės pavaizduotos penktame paveiksle. Kaip matyti, aktyvi politika išskėlusi daug tikslų, kurių įgyvendinimas padeda žmonėms įsidarbinti, jaunimui, pradedančiam darbinę veiklą suteikiama galimybė įgyti įgūdžių, nekvalifikuotiems darbuotojams įgyti kvalifikaciją. 2009 m. kaip atsakas krizei, buvo priimtos Užimtumo rėmimo pataisos. Naujojo Užimtumo rėmimo tikslas – sušvelninti ekonominio sunkmečio įtaką nedarbo augimui, sudarant prielaidas, išsaugoti darbo vietas bei didesniame bedarbių skaičiui dalyvauti aktyviose priemonėse, skatinant bedarbius būti aktyvesnius darbo rinkoje ir

įtraukiant daugiau dirbančiųjų, įspėtų apie atleidimą iš darbo, į prevencines profesinio mokymo ir darbo įgūdžių įgijimo rėmimo priemones.

Remiamas įdarbinimas

- įdarbinimas subsidijuojant;
- darbo įgūdžių įgijimo rėmimas;
- darbo rotacija;
- viešieji darbai.

Parama darbo vietoms steigti

- darbo vietų steigimo subsidijavimas;
- vietinių užimtumo iniciatyvų projektų įgyvendinimas;
- savarankiško užimtumo rėmimas.

Bedarbių profesinis mokymas

Bedarbių teritorinio judumo rėmimas

Šaltinis: sudaryta pagal Užimtumo rėmimo įstatymą, 2006

8 pav. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės

Neverauskienė ir Moskvina (2010) išvelgė, kad aktyvios priemonės yra ne tik pagalba bedarbiams integruotis į darbo rinką, bet ir suteikia socialinės naudos. Sunkmečiu padaugėjo konsultacinio pobūdžio paslaugų bedarbiams, kurios padeda nepasiduoti, suteikia motyvacijos toliau ieškoti darbo, mokytis ir tobulėti. Visgi Nyderlandų praktika rodo, jog aktyvios priemonės ir konsultacijos didelio efekto jaunimui neduoda (Koning, 2005).

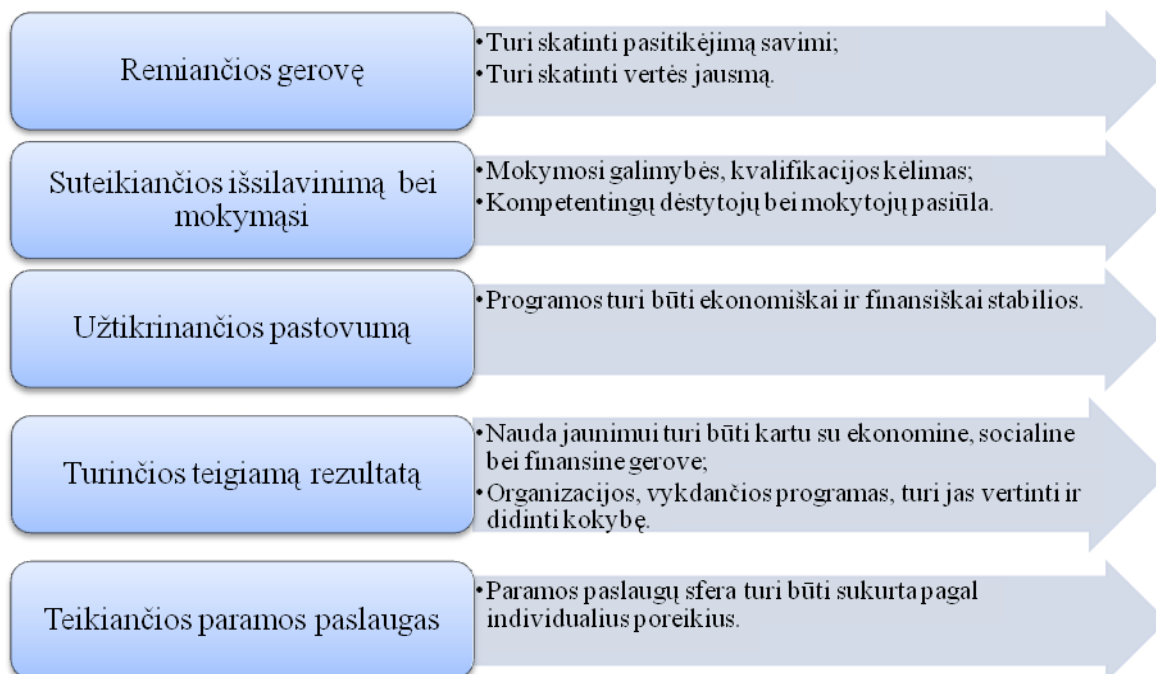
Nedarbo lygio mažinimas yra vienas didžiausių rūpesčių Europos politikams. Daugelyje šalių šio rūpesčio rezultatai yra pastangos sukurti tokią politiką, kuri padėtų išspręsti problemą. Šalyse priimami įstatymai, programos, kurių tikslas sumažinti nedarbą. Tačiau svarbu kurti tokias programas ir priimti tokius įstatymus, kurie padėtų išspręsti ir jaunimo nedarbo problemą. Lietuvoje yra vykdoma jaunimo politika - kryptinga veikla, kuria sprendžiamos jaunimo problemos ir siekiama sudaryti palankias sąlygas formuotiis jauno žmogaus asmenybei bei jo integravimuisi į visuomenės gyvenimą, taip pat veikla, kuria siekiama visuomenės ir atskirų jos grupių supratimo bei tolerancijos jauniems žmonėms. Jaunimo politika Lietuvoje yra nauja ir lanksti veiklos sritis, pradėta plėtoti tik nuo 1990 metų, kai pradėjo aktyviai kurtis jaunimo organizacijos. Lietuvos Respublikos Seimas 1996 metais patvirtino Valstybinę jaunimo politikos

konceptiją, kuri teisiškai įtvirtino jaunimo veiklą. Ši politika vykdoma vadovaujantis Jaunimo politikos pagrindų įstatymu, kuris buvo priimtas 2003 m. Šis Įstatymas nustato jaunimo politikos įgyvendinimo principus, jaunimo politikos įgyvendinimo sritis, jaunimo politikos įgyvendinimo organizavimą ir valdymą (Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003). Apie pradedančiųjų darbinės veiklos rėmimą užsimenama ir Užimtumo rėmimo įstatyme (2006). Taip pat 2007 m. sudaryta ir jaunimo galimybių plėtros strategija, kurios tikslas - sukurti palankią aplinką jauno žmogaus pilnaverčiam gyvenimui ir savirealizacijai Lietuvoje. Šioje strategijoje yra nustatyti 2007 m. rezultatai bei planuojami pasiekti tikslai iki 2013 m.

Skirtingose Europos šalyse priimamos įvairios politikos jaunimo nedarbo mažinimui ir tiriamas jų poveikis. Pavyzdžiui, Danijoje, kovojant su jaunimo nedarbu, buvo sukurta Jaunimo nedarbo programa (YUP), kurios tikslas buvo padidinti bedarbiams įsidarbinimo galimybes, motyvuoti jaunimą įgyti išsilavinimą. Šis skatinimas buvo todėl, kad pastebėta, jog nekvalifikuotų darbuotojų nedarbo lygis aukštesnis nei kvalifikuotų. Filges (2002) pastebėjo, jog kvalifikuoti darbuotojai darbo ieško dviejuose sektoriuose: kvalifikuotos darbo jėgos bei nekvalifikuotos. Tuo tarpu nekvalifikuoti darbuotojai gali ieškoti darbo tik viename sektoriuje. Tuomet išryškėja dar viena problema – per didelis išsilavinimo lygis (*angl. „over-education“*), pasireiškianti tuo, jog kvalifikuotų darbų skaičius auga lėčiau nei kvalifikuotų darbuotojų pasiūla. Tai sudaro sąlygas masiniam nedarbui tarp nekvalifikuotų darbininkų. Toks reiškinys pastebimas visame euro regione bei Prancūzijoje, Austrijoje ir Liuksemburge. Tik Portugalijoje šio reiškinio lygis yra pats mažiausias, tam turi įtakos tai, jog Portugalijoje nuo seno nebuvo skiriamas didelis dėmesys mokymuisi (Salvador, Killinger, 2008).

Pastebėta, jog jaunimo nedarbo programos poveikis yra nevienareikšmiškas. Tai yra visiška sėkmė, kai kalbama apie kvalifikuotų darbuotojų didinimą, gausinimą. Kalbant apie poveikį darbo užmokesčiui, tai nekvalifikuotų darbuotojų darbo užmokestis mažėja priklausomai nuo nedarbo programos. Esant šiai programai susidaro nelygybė tarp darbo užmokesčio bei įsidarbinimo tarp kvalifikuotų ir nekvalifikuotų darbuotojų. Kad jaunimo nedarbo reguliavimo įtaka yra nevienareikšmiška, patvirtino ir Švedijos tyrinėtojas Skedinger (1995).

Muir, Maguire et al. (2003) išanalizavę valstybės politikas, kurios reguliuoja jaunimo užimtumą bei nedarbą, nustatė jų netobulumą bei nevienareikšmišką poveikį. Kad politika turėtų teigiamą poveikį, ji turi atitikti šeštame paveiksle išvardintus punktus.



Šaltinis: sudaryta pagal Muir, Maguire et al., 2003

9 pav. Jaunimo nedarbo mažinimo programų reikalavimai

Vertinant jaunimo politiką bei kitas strategijas ir programas pagal šeštame paveiksle pavaizduotus kriterijus, galima teigti, jog Lietuvoje programos neatitinka dviejų kriterijų: pastovumo bei teigiamo rezultato. Programose labai daug kalbama apie teigiamą rezultatą, apie gerovę, tačiau faktiškai nėra smulkiai išanalizuotas programų poveikis jaunimui. Visgi opiausia problema, jog Lietuvos programos neužtikrina pastovumo, tęstinumo ypač ekonominio nuosmukio laikotarpiu. Pastebėta, jog darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimo efektyvumas priklauso nuo ekonominės situacijos. Esant pakankamai darbo jėgos paklausai, priemonių dalyviams yra paprasčiau įsitvirtinti darbo rinkoje.

2. JAUNIMO PADĖTIES DARBO RINKOJE ANALIZĖ

Šioje dalyje bus aptarti bendri darbo rinkos rodikliai, apibūdinantys jaunimo padėtį darbo rinkoje. Taip pat analizuojami statistiniai duomenys, susiję su jaunimo nedarbu. Taip pat svarbu įvertinti ryšius tarp jaunimo nedarbo ir kitų socialinių reiškinių. Ryšių egzistavimui ir stiprumui nustatyti yra pasirinktas koreliacinės analizės metodas. Kadangi tiriami reiškiniai yra du (jaunimo nedarbas ir kitas socialinis reiškinys), todėl pasirinktas porinės koreliacijos koeficientas, kurio reikšmės ženklas rodo tiesioginį arba atvirkštinį ryšį, o jo skaitinės reikšmės artėjimas prie vieneto – stiprėjantį ryšį. Porinės koreliacijos koeficientas skaičiuojamas pagal formulę:

$$r_{yx} = \frac{\overline{y\bar{x}} - \bar{y} \cdot \bar{x}}{s_y \cdot s_x} \quad (1)$$

Vertinant koreliacinio ryšio stiprumą, darbe vadovaujamosi šia lentele:

1 lentelė. Koreliacinio ryšio stiprumas

r	0,1 - 0,3	0,31 - 0,5	0,51 - 0,7	0,71 - 0,9	0,91 - 1,0
Ryšio stiprumo charakteristika	silpnas	vidutinis	pastebimas	Stiprus	labai stiprus

Šaltinis: Bartosevičienė, V. 2006

Koreliacijos koeficientas yra apskaičiuotas iš atsitiktinės imties duomenų, todėl jo reikšmė irgi atsitiktinė. Visiškai įmanoma, kad koreliacijos koeficientas gali būti nepatikimas. Patikimumui skaičiuoti naudojama z – transformacija. Jos formulė:

$$z = \frac{1}{2} \ln \frac{1+r}{1-r} \quad (2)$$

Kadangi analizuojami dydžių imties tūris (n) mažesnis nei 25, todėl dydis z transformuojamas Hotelingo transformacija:

$$z^* = z - \frac{3z + r}{4(n-1)} \quad (3)$$

Atlikus z ir Hotelingo transformacijas, skaičiuojamas normuotas nuokrypis t_z :

$$t_z = \frac{z^*}{s_{z^*}} = z^* \cdot \sqrt{n-1} \quad (4)$$

Tuomet skaičiuojamas koreliacijos koeficiento patikimumas (p). Patikimumas p nustatomas integruojant standartinį normalųjį skirstinį:

- nuo t_z iki $+\infty$, jeigu $t_z > 0$, arba
- nuo $-\infty$ iki t_z , jeigu $t_z < 0$, o gautą skaičių padauginus iš 2.

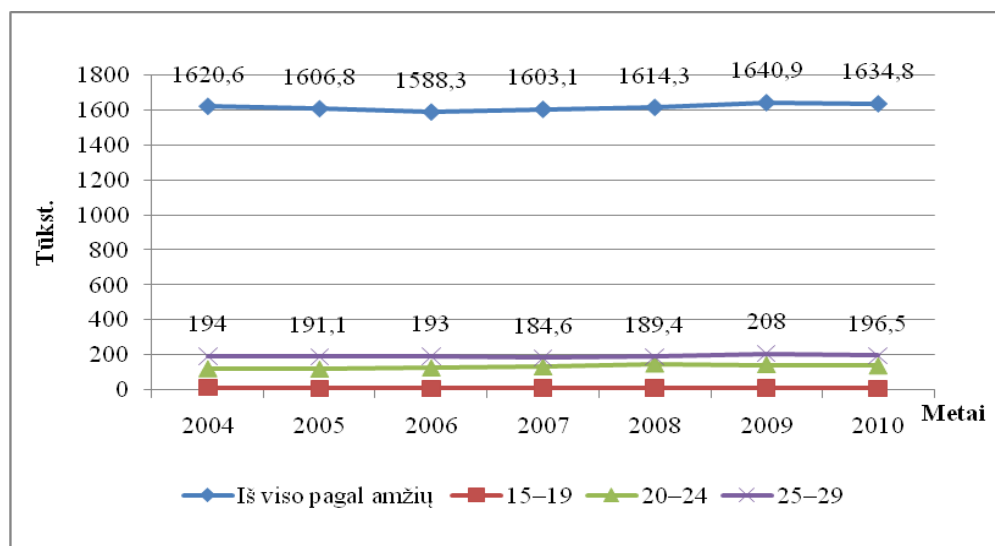
Gautas dydis yra r_{xy} reikšmingumo lygmuo. Jeigu $p < 0,05$, tuomet r_{xy} yra patikimas.

Kalbant apie jaunimo nedarbo problemą ir jos sprendimo būdus, svarbu apžvelgti bendrą darbo rinkos situaciją Lietuvoje. Svarbu išsiaiškinti pagrindinius rodiklius ir palyginti su ES šalių praktika.

2.1. Gyventojų aktyvumo ir užimtumo rodikliai

Pagrindiniai darbo rinkos rodikliai yra darbo jėga, gyventojų aktyvumas bei užimtumas. Darbo jėgą galima apibūdinti kaip fizinius ir protinius žmonių gebėjimus, kuriuos galima panaudoti ekonominėje veikloje. Visgi kita prasme darbo jėga apibūdina statistinį rodiklį, kuris rodo visus užimtus gyventojus tarp jų ir bedarbius.

Dešimto paveikslo duomenys rodo, kad per analizuojamą laikotarpį darbo jėga išliko beveik pastovi. Analizuojamo laikotarpio pradžioje matomas nežymus darbo jėgos mažėjimas iki 2007 m. Tai lėmė galimybė laisvai judėti tarp ES šalių. Kaip matyti iš paveikslo, jaunimo darbo jėga sudaro tik apie 12 proc. nuo visos darbo jėgos. 15 – 19 metų amžiaus grupėje – dar mažiau. To priežastis galėtų būti, jog šioje amžiaus grupėje didžioji dalis jaunimo dar mokosi mokykloje.

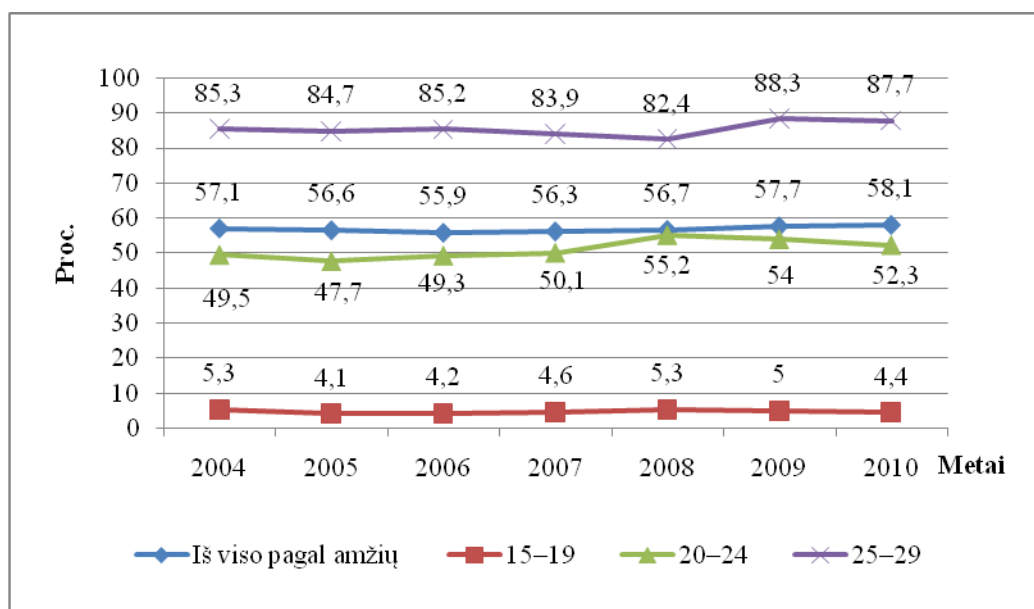


Šaltinis: Statistikos Departamentas prie LRV, 2010

10 pav. Darbo jėga Lietuvoje

Psasak Neverauskienės ir Pociaus (2008), vienas svarbiausių darbo rinkos rodiklių, kuriam analitikai skiria per mažai dėmesio, yra gyventojų ekonominis aktyvumas. Ekonominiu atžvilgiu aktyvūs gyventojai – tai gyventojų dalis, sudaranti darbo jėgos pasiūlą prekių ir paslaugų gamyboje. Aktyvūs gyventojai yra visi užimtieji ir aktyviai ieškantys darbo – bedarbiai. Aktyvumo lygį galima apibūdinti kaip santykį tarp darbo jėgos ir tiriamojo amžiaus grupės gyventojų skaičiaus.

Pagal vienuolikto paveikslo duomenis bendras gyventojų aktyvumo lygis per analizuojamą laikotarpį svyravo nuo 55 iki 57 proc. Analizuojamo amžiaus grupės (15 – 24) aktyvumo lygis taip pat išliko mažai kintantis. Pats žemiausias aktyvumo lygis yra tarp 15 – 19 amžiaus grupės, kadangi daugiausiai tai yra moksleiviai.



Šaltinis: Statistikos Departamentas prie LRV, 2010

11 pav. Gyventojų aktyvumo lygis

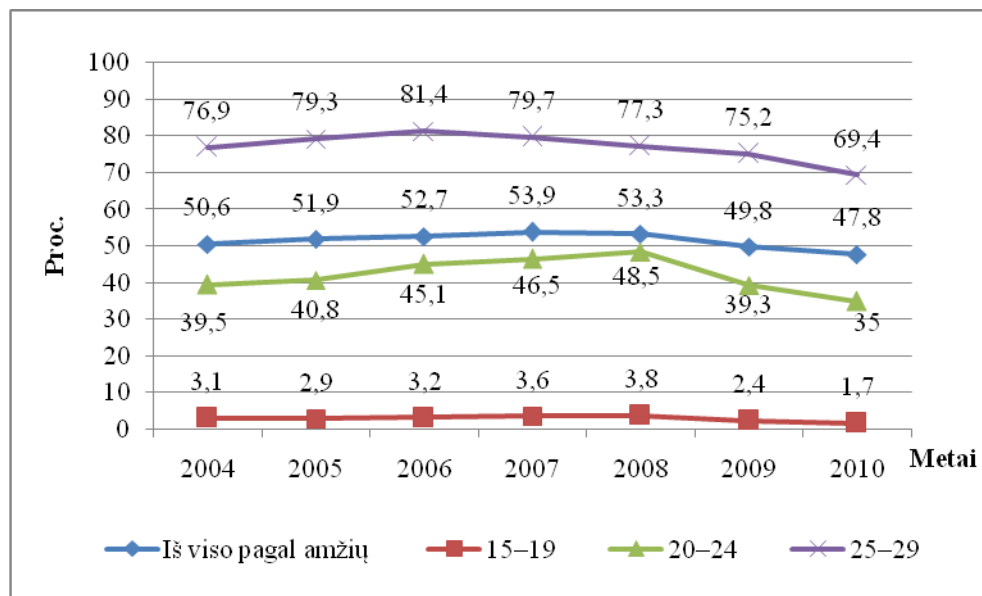
Nors pagal vienuolikto paveikslo duomenis aktyvumo lygis per laikotarpį išlieka beveik pastovus, tačiau pagal Tarptautinės darbo organizacijos duomenų bazės (LABORSTA) atliktą prognozę iki 2020 metų ekonomiškai aktyvių gyventojų skaičius jaunimo grupėje nuolat mažės. 2020 m. palyginus su 2010 m., aktyvių gyventojų 15 – 19 metų amžiaus grupėje sumažės 42,9, o 20 – 24 – 36,6 proc.

2 lentelė. Ekonomiškai aktyvių gyventojų skaičiaus (tūkst.) prognozė

Amžiaus grupė	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Iš viso	1548	1541	1534	1529	1523	1516	1507	1497	1486	1473	1459
15-19	7	7	6	6	5	5	5	4	4	4	4
20-24	123	120	117	112	108	103	98	92	87	82	78
25-29	194	196	199	202	203	203	200	195	189	181	173
30-34	179	179	180	184	188	192	197	202	206	209	210
35-39	199	193	187	182	178	176	176	178	181	186	190
40-44	208	203	200	198	195	191	187	182	177	174	172
45-49	221	217	212	206	200	195	192	189	188	185	182
50-54	192	195	196	197	197	195	192	188	183	178	174
55-59	134	138	142	147	152	156	159	161	162	162	161
60-64	69	71	72	74	76	79	81	84	88	91	93
65 +	22	22	22	22	21	21	21	21	21	21	21

Šaltinis: LABORSTA duomenų bazė

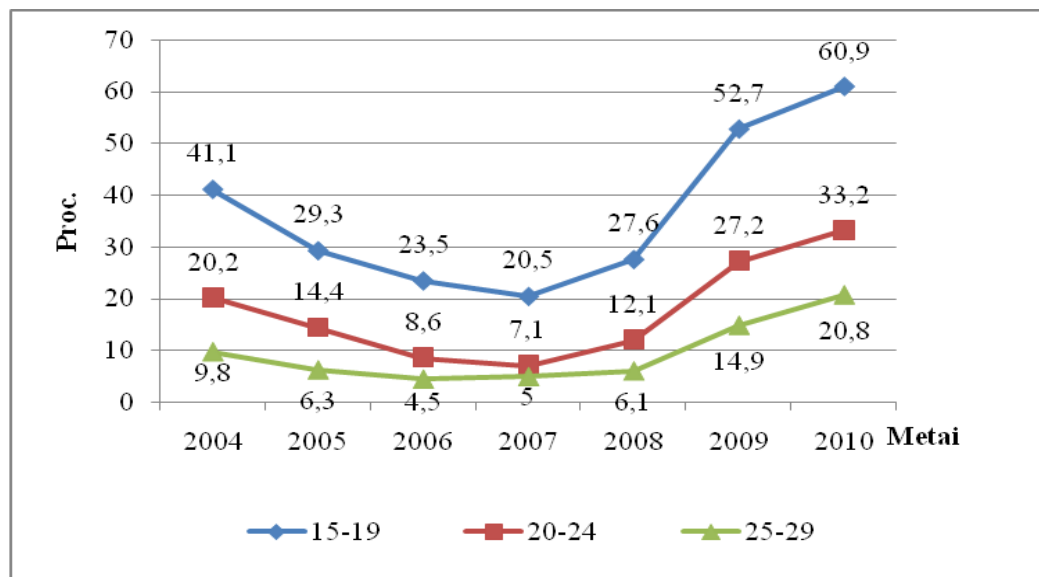
Analizuojant nedarbą, labai svarbu įvertinti šalies užimtumo lygį. Užimtumo lygis apibūdinamas kaip santykis tarp užimtų gyventojų ir visų šalies gyventojų. Kaip matyti iš dvylikto paveikslėlio duomenų, per analizuojamą laikotarpį užimtumo lygis visose amžiaus grupėse didėjo iki 2008 metų. Didžiausias užimtumo lygis buvo vyresniojo jaunimo (25 – 29) amžiaus grupėje. Tai dauguma mokslus baigę ir įsitvirtinę darbo rinkoje gyventojai. 20 – 24 metų amžiaus grupę galima apibūdinti kaip neseniai baigusius mokslus ir tik pradedančius savo darbinę karjerą gyventojus. Ekonominio nuosmukio laikotarpiu šios grupės užimtumo lygis sumažėjo daugiau nei kitų grupių (9,2 proc. p.). Tai įrodo, kad šio amžiaus jaunimas yra ypač pažeidžiami. Tam turi įtakos darbo patirties stoka, kadangi tokiu sunkiu ekonominiu laikotarpiu, darbdaviai linkę įdarbinti patirties turintį darbuotoją, o ne studentą, ar neseniai baigusį studijas.



Šaltinis: Statistikos Departamentas prie LRV, 2010

12 pav. Užimtumo lygis

Kalbant apie užimtumo lygį, svarbu palyginti šį rodiklį su nedarbo lygiu. Lyginant jaunimo užimtumo lygį su nedarbu, išryškėja tai, kad labiausiai užimti yra jaunuoliai 25 – 29 metų, jų nedarbo lygis yra taip pat mažiausias tarp jaunimo grupių. Galima daryti išvadą, kad šios grupės jaunimas yra mažiausiai pažeidžiamas. Kita vertus, tam įtakos gali turėti tai, jog Statistikos Departamento duomenimis didžiausi emigracijos mastai užfiksuoti būtent šios grupės jaunimo.



Šaltinis: Statistikos Departamentas prie LRV, 2010

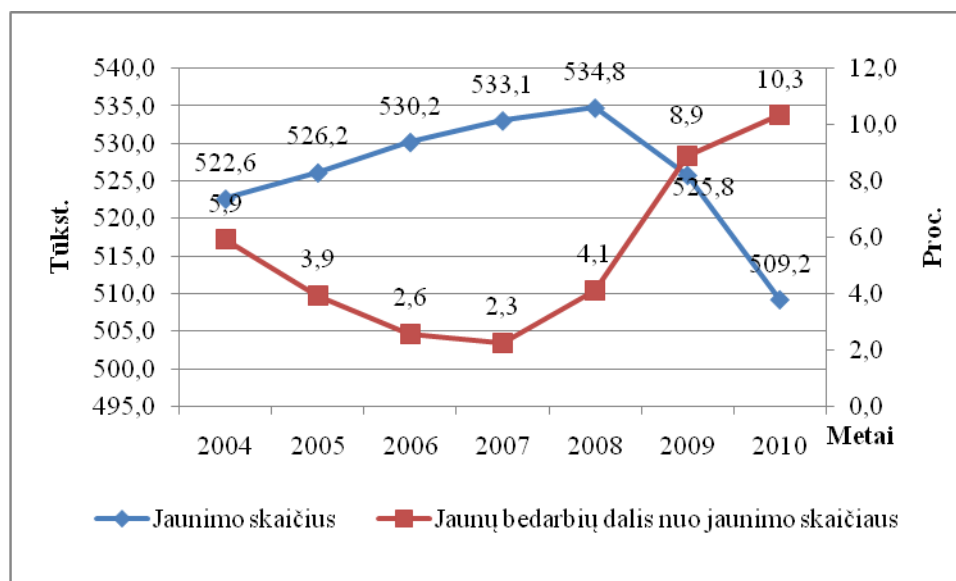
13 pav. Jaunimo nedarbo lygio dinamika

Užimtumo ir aktyvumo rodikliai parodė, jog labiausiai užimti ir aktyvūs jaunimo grupėje yra vyresnio amžiaus jaunimas (25 – 29 m.). Didžiausias nedarbo lygis ir mažiausias užimtumas yra 15 – 19 m., kadangi tai yra dažniausiai besimokantys mokykloje jaunuoliai. Vykdam politikos priemones jaunimo nedarbui mažinti, reikėtų daugiausiai atkreipti dėmesį į 15 – 24 m. amžiaus jaunimą, kadangi jo užimtumo lygis yra mažiausias, o nedarbas didžiausias. Šią amžiaus grupę sudaro išsilavinimo arba darbo patirties neturintys asmenys. Jiems reikalingas ypatingas dėmesys ir pagalba integruojantis į darbo rinką.

2.2. Jaunimo nedarbo rodikliai Lietuvoje ir ES

Analizuojamu laikotarpiu jaunimo skaičius nuo 2004 iki 2008 m. išaugo 2,3 proc. Prasidėjus ekonominio nuosmukio laikotarpiui, 2010 m. palyginus su 2008 m. jaunimo skaičius sumažėjo 4,8 proc. Kadangi jaunimo nedarbas šiuo laikotarpiu augo, galima daryti prielaidą, jog jaunimo skaičius galėjo sumažėti dėl emigracijos.

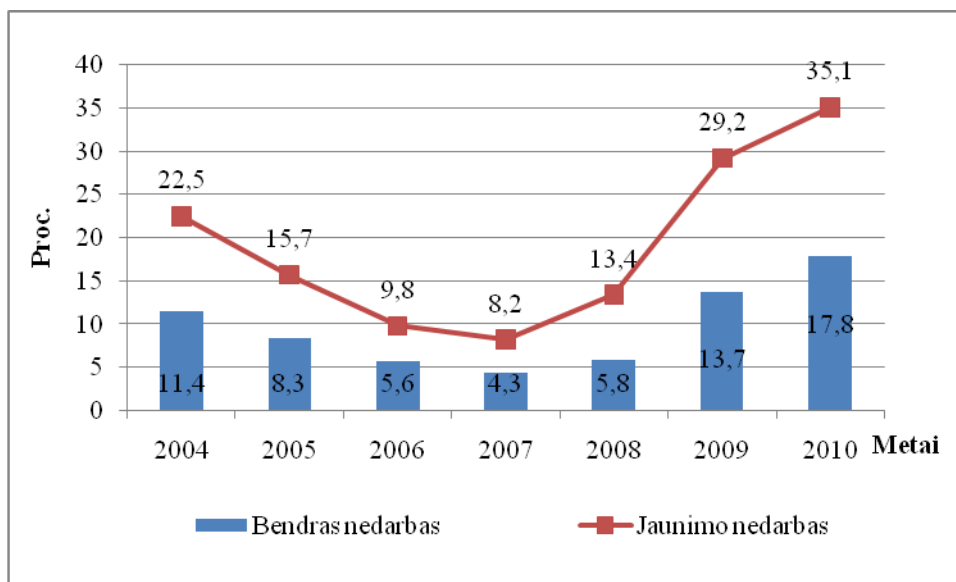
Keturioliktas paveikslas taip pat vaizduoja kaip keitėsi bedarbių dalis nuo jų skaičiaus. Ekonominio augimo laikotarpiu pastebima tokia tendencija: didėjant jaunimo skaičiui, bedarbių dalis mažėja. 2009 m., sumažėjus jaunimo skaičiui, bedarbių dalis padidėjo net 4,8 proc. p.



Šaltinis: Statistikos Departamentas prie LRV, 2010

14 pav. Jaunimo (15 – 24) skaičiaus ir bedarbių dalies nuo jaunimo skaičiaus dinamika

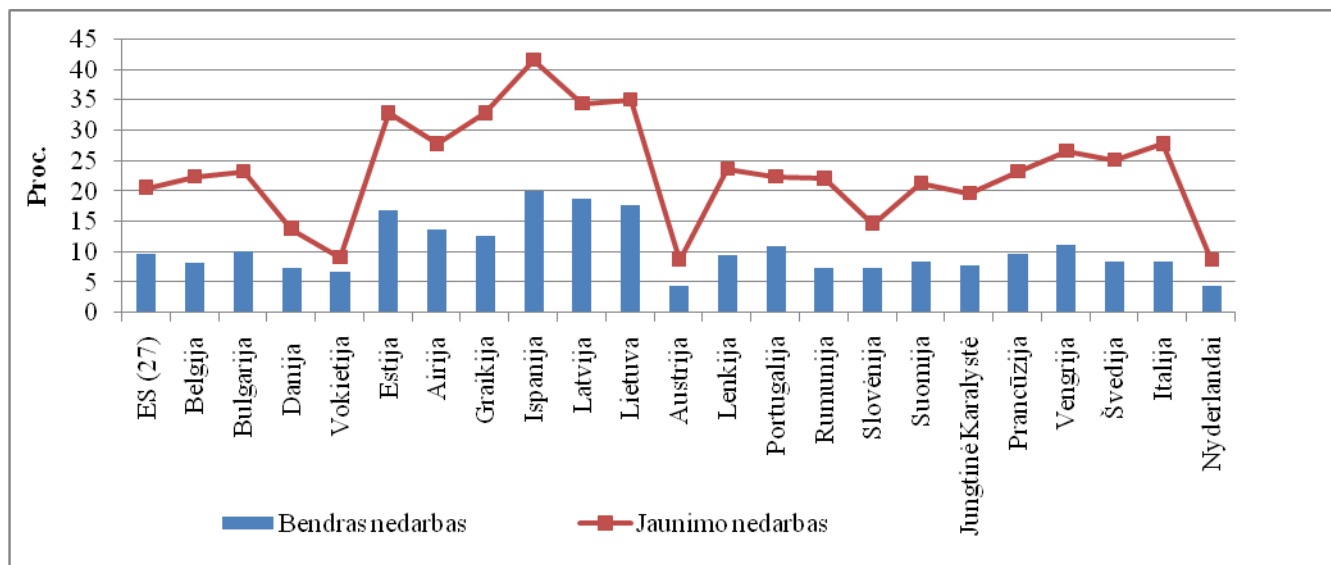
Analizuojamo laikotarpio pradžioje bendras nedarbo lygis Lietuvoje sudarė 11,4, o jaunimo nedarbas – 22,7 proc. Iki 2007 m. pastebimas spartus jaunimo ir bendro nedarbo lygio mažėjimas. Pastarasis pasiekė net už natūralų nedarbą mažesnę lygį (4,3 proc.). Kaip matyti iš penkiolikto paveikslo duomenų, jaunimo nedarbas per visą laikotarpį buvo ženkliai didesnis nei bendras nedarbas. Ypač ryškus atotrūkis pastebimas 2009 ir 2010 m.: jaunimo nedarbas viršijo bendrąjį nedarbą atitinkamai 15,5 ir 17,3 proc.p.



Šaltinis: Statistikos Departamentas prie LRV, 2010

15 pav. Nedarbo lygio dinamika Lietuvoje

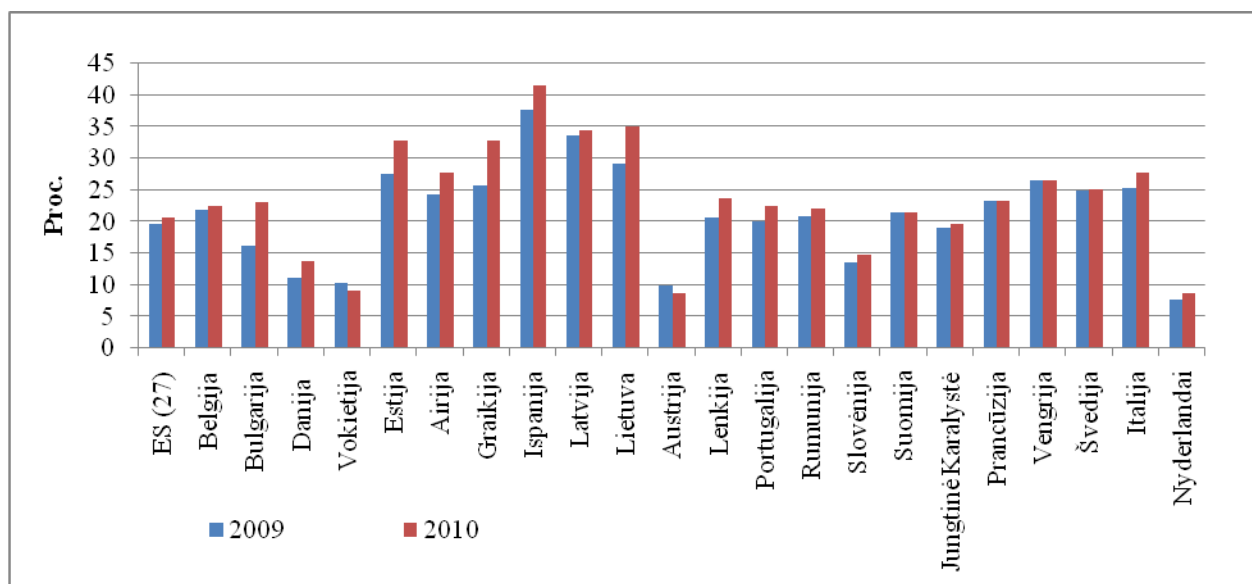
Aptarus Jaunimo nedarbo lygį Lietuvoje, verta paanalizuoti kaip Lietuva su tokiais jaunimo nedarbo lygio rodikliais atrodo tarp ES šalių. Kaip matyti iš šešiolikto paveikslo, visose šalyse jaunimo nedarbas yra didesnis nei bendras nedarbo lygis. Tai įrodo, jog jaunimo nedarbo problema aktuali visoje Europoje. Didžiausias jaunimo nedarbas pastebimas Ispanijoje, Latvijoje bei Lietuvoje. Mažiausias jaunimo nedarbas yra Nyderlanduose, Austrijoje, Vokietijoje bei Danijoje. Visose kitose šalyse jaunimo nedarbas svyruoja apie 20 – 25 proc.



Šaltinis: Eurostat, 2010

16 pav. Nedarbo lygis ES šalyse 2010 metais

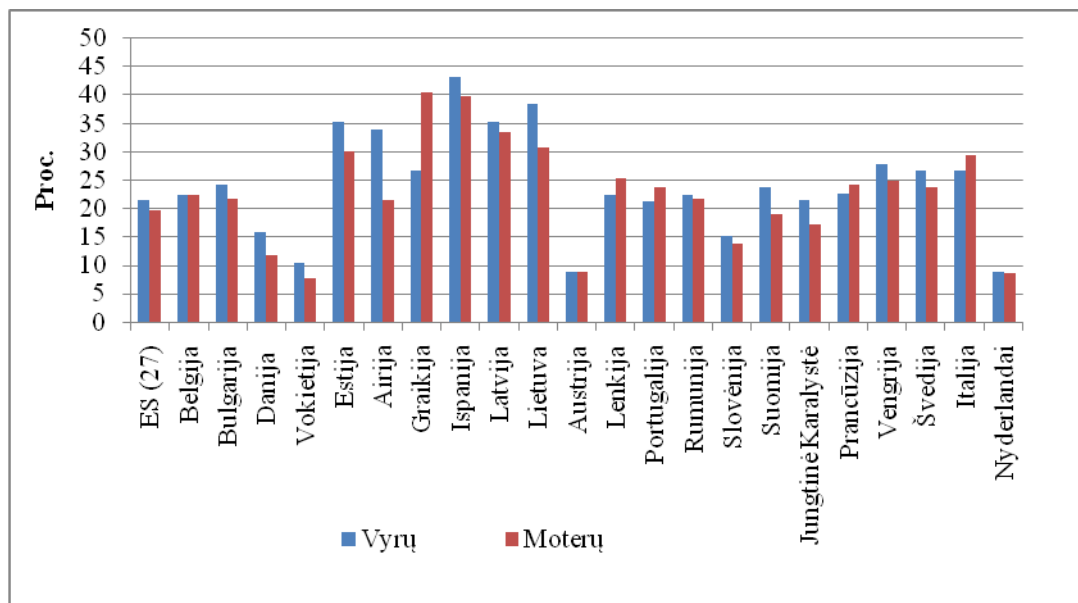
Nors 2009 m. laikomi kaip ekonominio nuosmukio pabaigos laikotarpiu, visgi nuosmukio pasekmės išlieka dar keletą metų. Ši teiginį patvirtina ir nedarbo lygio padidėjimas 2010 m. palyginus su 2009 m. Visose šalyse jaunimo nedarbas išaugo, išskyrus Vokietiją bei Austriją. Labiausiai nedarbo lygis išaugo Bulgarijoje, Estijoje, Lietuvoje, Graikojoje bei Ispanijoje.



Šaltinis: Eurostat, 2010

17 pav. Jaunimo nedarbas ES šalyse 2009 ir 2010 metais

Aštuonioliktame paveiksle pavaizduotas vyrų ir moterų nedarbas jaunimo grupėje. Estijoje, Airijoje ir Lietuvoje pastebimas ženkliai didesnis vyrų nedarbas nei moterų. Italijoje ir ypač Graikijoje didesnis moterų nedarbas.



Šaltinis: Eurostat, 2010

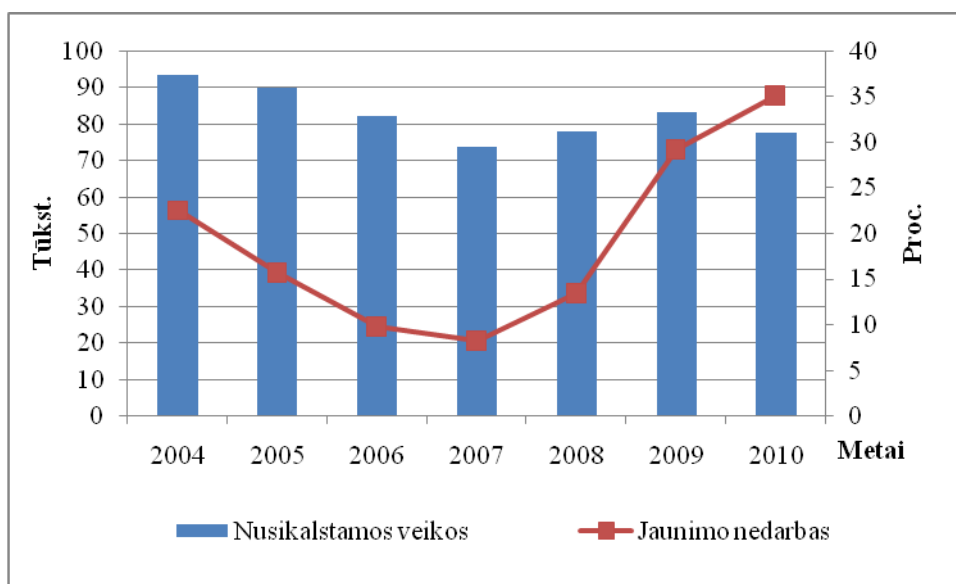
18 pav. Vyrų ir moterų (15-24) nedarbo lygis ES šalyse 2010 metais

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuvos jaunimo nedarbo lygis yra vienas aukščiausių tarp ES šalių. Mažiausias jaunimo nedarbas pastebimas Nyderlanduose, Vokietijoje, Austrijoje. Vyrų nedarbas nei moterų Lietuvoje didesnis 13,5 proc. p. Jaunimo nedarbas, be abejonės, jautriai reaguoja į ekonomines šalies sąlygas bei bendro nedarbo lygio pokyčius. Svarbu išanalizuoti, kokie dar veiksniai veikia jaunimo nedarbo pokyčius.

2.3. Jaunimo nedarbo ryšys su kitais socialiniais reiškiniais

Vienas iš svarbiausių socialinių reiškinų, su kuriuo siejamas jaunimo nedarbas yra nusikalstamumas. Devynioliktame paveiksle yra pavaizduotas ryšys tarp užregistruotų įvairių nusikalstamų veikų ir jaunimo nedarbo. Nusikalstamumą, kaip ir jaunimo nedarbą galima analizuoti recesijos ir ekonomikos pakilimo laikotarpiu. Iki 2007 m. mažėjo tiek nusikalstamų veikų skaičius, tiek jaunimo nedarbo lygis. 2009 m. palyginus su 2007 m., tiek nusikalstamų skačius, tiek jaunimo nedarbas

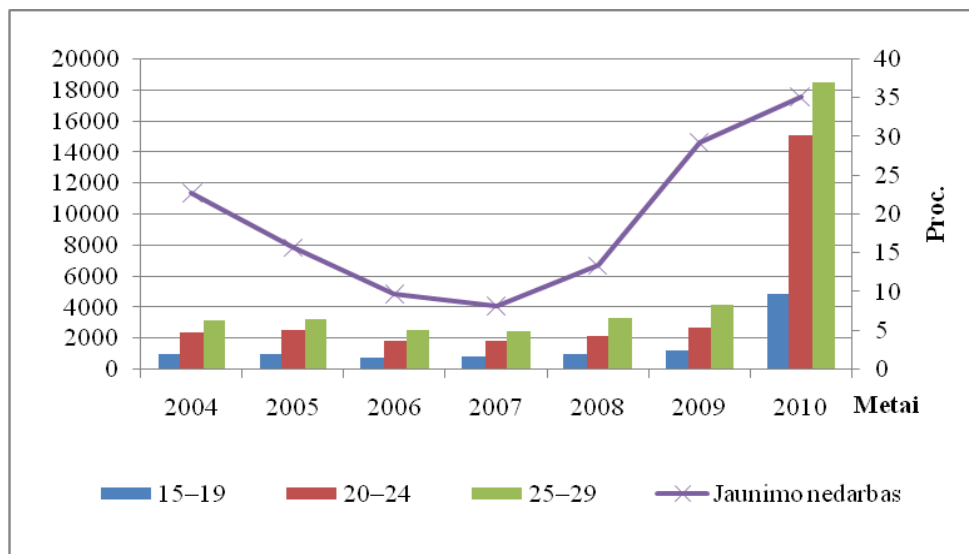
išaugo. Visgi tikslesnei analizei, ar tikrai būtent jaunimo nusikalstamų veikų skaičius išaugo, trūksta statistinių duomenų. Apskaičiavus porinės koreliacijos koeficientą, paaškėjo, jog pastebimas vidutinis tiesioginis ryšys. Vis dėlto 2010 m. palyginus su 2009 m. jaunimo nedarbas išaugo 5,9 proc.p., o nusikalstamų veikų skaičius sumažėjo 6,7 proc.



Šaltinis: Statistikos Departamentas prie LRV, 2010

19 pav. Užregistruotos nusikalstamos veikos ir jaunimo nedarbas Lietuvoje

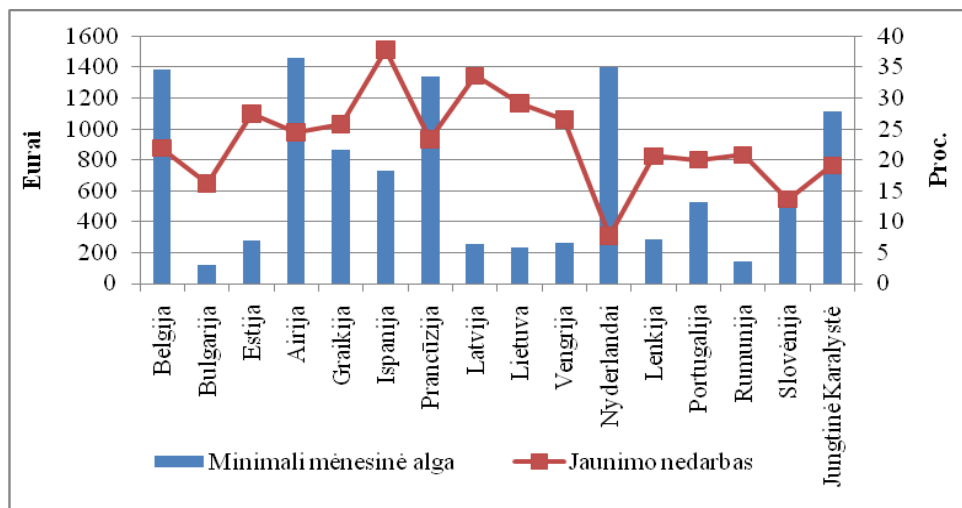
Kitas labai svarbus ir probleminis klausimas yra gyventojų emigracija, kuris pastaruoju metu tapo neatsiejamas nuo nedarbo. Kylantis nedarbo lygis dažnai tampa emigracijos priežastimi. Dvidešimtame paveiksle yra pavaizduotas išvykimą deklaravusių emigrantų skaičius, kuris neatspindi tikrosios emigracijos situacijos, tačiau tendencija išlieka tokia pati. Kaip matyti iš paveikslo, mažiausiai emigrantų yra 15 – 19, o daugiausiai – 25 – 29 metų amžiaus grupėje. Galima teigti, kad tarp jaunimo nedarbo ir emigrantų skaičiaus yra tiesioginis ryšys: mažėjant jaunimo nedarbui, mažėja emigrantų skaičius ir atvirkščiai. 2010 m. palyginus su 2007 m. jaunimo nedarbui išaugus 26,9 proc.p., emigrantų skaičius 25 – 29 m. amžiaus grupėje išaugo septynis kartus.



Šaltinis: Statistikos Departamentas prie LRV, 2010

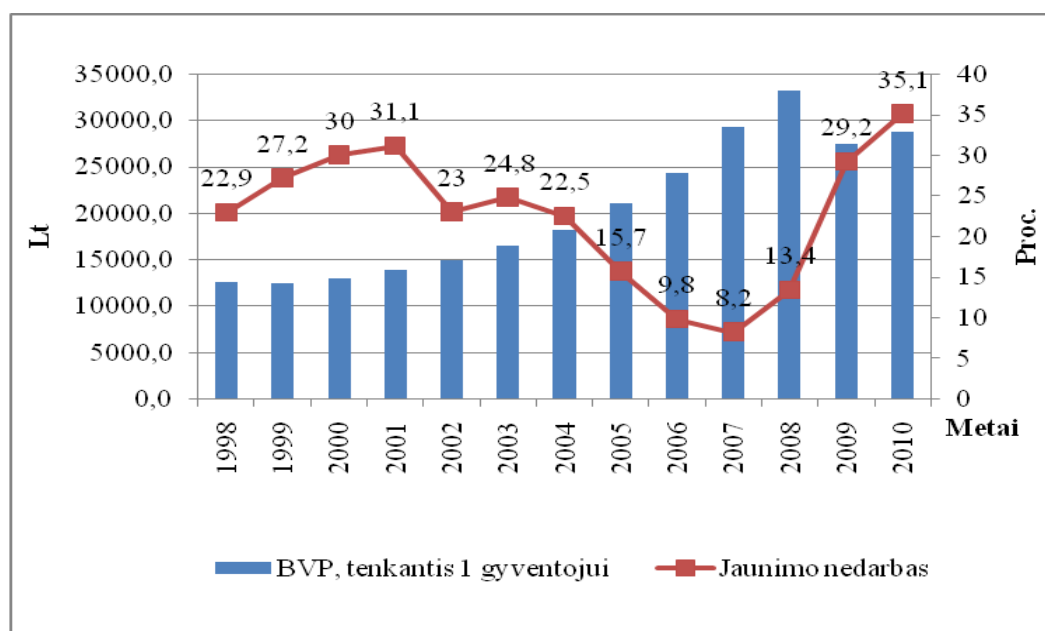
20 pav. Išvykimą deklaravę emigrantai ir jaunimo nedarbo lygis

Vienas iš svarbiausių veiksnių, kuris svarbus analizuojant nedarbą yra minimali mėnesinė alga (MMA). Ekonominio nuosmukio laikotarpiu vis dažniau pasigirsta siūlymų, kad MMA turi būti mažinama. Lietuvos laisvosios rinkos instituto viceprezidentas teigia, jog „Minimalios algos sumažinimas saugotų darbo vietas ir sudarytų paskatas naujoms darbo vietoms rasti.“ Norint pažvelgti, koks ryšys yra tarp MMA ir jaunimo nedarbo, reikia paanalizuoti ES šalių praktiką. Iš dvidešimt pirmo paveikslo duomenų matyti, kad didžiausia MMA yra Airijoje ir Nyderlanduose. Airijoje nedarbas siekia 20, o Nyderlanduose 6 proc. Lietuva yra tarp šalių, kurių nedarbas yra vienas aukščiausių, o MMA tarp mažiausių. Galima teigti, jog analizuojant skirtingų šalių atvejus, gaunami skirtingi rezultatai. Pagal tai galima daryti išvadą, jog MMA nustatoma pagal konkrečios šalies lygį. MMA didinimas paremtų jau turinčius darbą asmenis, tačiau jaunimo nedarbo problema liktų neišspręsta, kadangi darbdaviai nesamdytų nekvalifikuotų ar darbo patirties neturinčių jaunuolių už didesnę darbo užmokestį. Be to, darbdaviai blogiausiu atveju turėtų atleisti dalį darbuotojų. Tai tik padidintų bedarbių gretas. Daugelio Lietuvos ekonomistų nuomone, ekonominio nuosmukio metu MMA turėtų būti mažinama, o pakilimo metu – didinama.



21 pav. Minimali mėnesinė alga ir jaunimo nedarbas kai kuriose ES šalyse 2009 metais

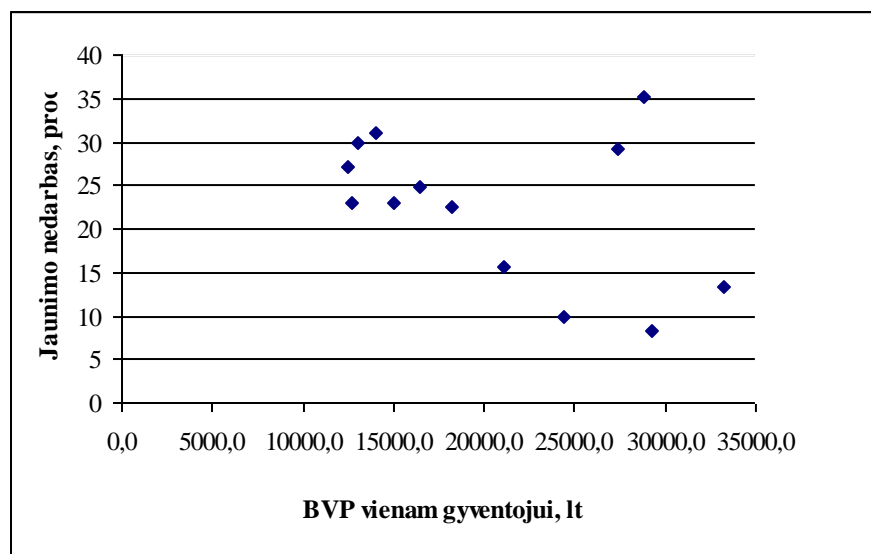
Svarbus ekonominę situaciją apibūdinantis rodiklis yra šalies BVP vienam gyventojui. Nedarbas ir šalies ekonominė situacija yra glaudžiai susiję reiškiniai. Visgi negalima teigti, jog BVP vienam gyventojui augimas tiesiogiai veikia jaunimo nedarbą, kadangi 1998 – 2001 m. laikotarpyje augant BVP vienam gyventojui, jaunimo nedarbas taip pat augo. Tik 2005 – 2007 m. gerokai išaugus BVP vienam gyventojui, jaunimo nedarbas mažėjo. Šiuo atveju, galima teigti, jog egzistuoja atvirkštinis ryšys tarp šių dviejų kintamųjų. Visgi BVP vienam gyventojui labiau siejasi su bendru nedarbo lygiu, kadangi jaunimo nedarbo lygis egzistuoja tiek ekonominio pakilimo, tiek nuosmukio laikotarpiais.



Šaltinis: Statistikos Departamentas prie LRV, 2010

22 pav. BVP, tenkantis vienam gyventojui ir jaunimo nedarbas Lietuvoje

Apskaičiuotas porinės koreliacijos koeficientas tik patvirtina, jog egzistuoja atvirkštinis ryšys tarp jaunimo nedarbo ir BVP vienam gyventojui. Porinės koreliacijos koeficientas rodo, jog tarp jaunimo nedarbo ir BVP vienam gyventojui egzistuoja vidutinis ryšys (-0,40165), o tarp bendro nedarbo ir BVP vienam gyventojui – pastebimas (-0,56797) (2 priedas).



Šaltinis: apskaičiuota pagal Statistikos Departamento prie LRV duomenis

23 pav. Jaunimo nedarbo ir BVP vienam gyventojui koreliacinė sklaida (1998 -2010)

Kaip jau buvo minėta, koreliacijos koeficientas parodo ryšių egzistavimą bei stiprumą tarp reiškinių. Iš trečios lentelės duomenų matyti, jog stiprus tiesioginis koreliacinis ryšys yra tarp emigracijos ir jaunimo nedarbo. Didėjant jaunimo nedarbui, didėja ir emigracija. Tarp nusikalstamumo ir jaunimo nedarbo egzistuoja pastebimas tiesioginis ryšys, o tarp MMA ir jaunimo nedarbo – silpnas atvirkštinis ryšys. Tai rodo, kad MMA didėjimas ar mažėjimas, neturi lemiamos įtakos jaunimo nedarbui. Vis dėlto, padidinta MMA ekonominio sunkmečio laikotarpiu, gali dar labiau atitolinti pirmojo įsidarbinimo galimybę jaunimui, neturinčiam darbo patirties ir įgūdžių.

3 lentelė. Porinės koreliacijos koeficientas

	Jaunimo nedarbas
Nusikalstamumas	0,54477
Emigracija	0,91204
MMA	-0,25632
BVP, tenkantis vienam gyventojui, Lt	-0,40165

Šaltinis: sudaryta autorės

Apibendrinant, svarbu paminėti, kad norint kovoti su jaunimo nedarbu iš esmės, svarbu identifikuoti veiksnius, veikiančius jaunimo nedarbą ir stengtis juos paveikti teigiama linkme. Analizuojant, pastebėti stiprūs ryšiai tarp jaunimo nedarbo ir nusikalstamumo bei emigracijos. Tai rodo, kad nedarbas jaunimą veikia neigiamai psichologine prasme, prarandama moralė, motyvacija tobulėti, todėl didėja plėšimų ir vagysčių skaičius.

Iš bendros jaunimo padėties darbo rinkoje analizės išaiškėjo, jog jaunimo nedarbas ekonominio nuosmukio laikotarpiu yra svarbi problema visose Europos šalyse. Mažiausias jaunimo nedarbas pastebimas Nyderlanduose, Vokietijoje bei Austrijoje, o didžiausias - Ispanijoje bei Pabaltijo šalyse. Tolesnis tyrimas paremtas aiškinimusi, kodėl jaunimo nedarbo lygis skirtingose šalyse aukštas, o kitose - daug žemesnis. Svarbu išanalizuoti ir palyginti, kokias priemones taiko skirtingos šalys kovai su jaunimo nedarbu.

3. AKTYVIOS DARBO POLITIKOS GEROS PRAKTIKOS TAIKYMAS

Jaunimo padėties darbo rinkoje analizė parodė, jog jaunimo nedarbas skirtingose šalyse svyruoja apie 20 proc. Visgi yra šalių, kurių rodikliai ženkliai skiriasi: Nyderlanduose jaunimo nedarbas siekia vos 7,7, o Ispanijoje – 37 proc. Esant tokiam skirtumui, reikalinga išsamesnė šalių taikomų priemonių analizė, padėsianti išsiaiškinti tokio skirtumo priežastis. Analizei buvo atrinktos mažiausią nedarbo lygį turinčios šalys – Nyderlandai, Vokietija, Austrija ir aukščiausią – Ispanija, Baltijos šalys.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti skirtingų šalių taikomas darbo rinkos politikas, skirtas jaunimo nedarbui mažinti.

Tyrimo uždaviniai:

- aptarti aktyvias darbo rinkos politikos priemones;
- palyginti darbo rinkos politikas skirtingose šalyse.

Tyrimo hipotezė - tęstinis dėmesys vienai pažeidžiamiausių gyventojų grupių - jaunimui bei specialios politikos priemonės sąlygoja mažesnę jaunimo nedarbo lygį.

3.1. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės

Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, be abejonės, laikomos svarbiausiu įrankiu kovai su nedarbu. Pirmą kartą šios priemonės pasirodė Europos Šiaurės šalyse po II Pasaulinio karo ir apėmė tokias priemones kaip darbo paieška per tarpininkus, darbo subsidijavimas, bei profesinis mokymas. Aktyvios priemonės jaunimui dažniausiai siejamos su profesiniu mokymu bei darbo įgūdžių įgijimu.

Tarptautiniu mastu nedarbo problemos klausimus kontroliuoja ir reguliuoja Tarptautinė darbo organizacija, įkurta 1919 m. Lietuvoje užimtumo politiką kontroliuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Lietuvos darbo birža. Nedarbo prevencijai yra taikomas Užimtumo rėmimo įstatymas (2006), o apie jaunimo nedarbą užsimenama Jaunimo politikos pagrindų įstatyme (2003). Jaunimo politiką pagal kompetenciją įgyvendina Vyriausybė, ministerijos, Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kitos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos.

Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse aktyvios darbo rinkos politikos priemonės apima profesinį mokymą, įdarbinimą subsidijuojant, darbo įgūdžių įgijimo rėmimą viešuosius darbus, darbo vietų steigimo subsidijavimą, savarankiško užimtumo rėmimą, darbo rotaciją bei kitas užimtumo rėmimo priemones (nedarbo prevencija, teritorinio užimtumo rėmimas, gyventojų teritorinio mobilumo skatinimo, imigrantų, tautinių mažumų integravimo į darbo rinką). Profesinis

mokymas suteikia galimybę pakeisti kvalifikaciją arba įgyti profesiją visai jos neturintiems. Įdarbinimo subsidijuojant esmė – darbdaviui mokama subsidija darbo užmokesčiui iki 6 mėn. Darbo įgūdžių įgijimo rėmimas gali būti organizuojamas įspėtiems apie atleidimą iš darbo darbingo amžiaus darbuotojams ir turintiems kvalifikaciją bedarbiams, kuriems nustatytas įgūdžių įgijimo ar jų atstatymo poreikis:

- pirmą kartą pradedantiems darbo veiklą pagal įgytą kvalifikaciją;
- ilgalaikiams bedarbiams;
- iki įsiregistravimo darbo biržoje nedirbusiems 2 ir daugiau metų;
- baigusiems profesinės reabilitacijos programą.

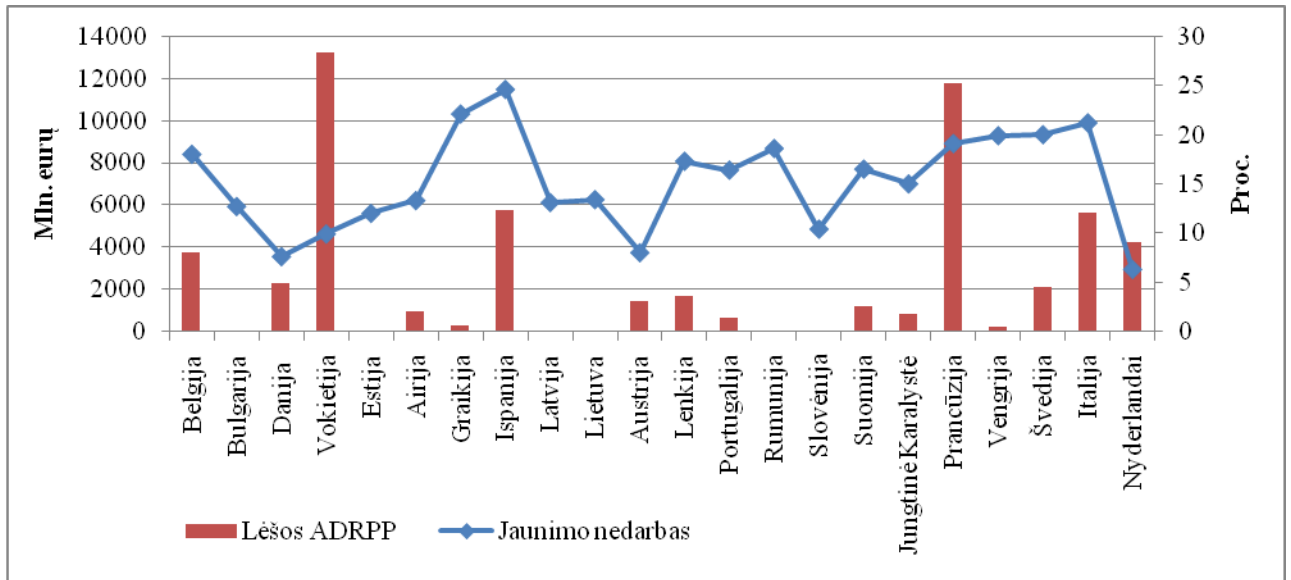
Darbdaviui, įdarbinusiam asmenis darbo įgūdžiams įgyti, mokama subsidija darbo užmokesčiui ir nuo šio darbo užmokesčio apskaičiuotoms draudėjo privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokoms iš dalies kompensuoti.

Darbo rotacija suteikia galimybes bedarbiams laikinai įsidarbinti, pakeičiant darbuotojus jų tikslinių atostogų metu ar kolektyvinėse sutartyse numatytais atvejais. Darbdaviui nustatytą laikotarpį mokama subsidija darbo užmokesčiui ir nuo šio darbo užmokesčio apskaičiuotoms draudėjo privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokoms iš dalies kompensuoti.

Teritorinis mobilumas skatina bedarbius ieškoti darbo ne tik gyvenamojoje teritorijoje, bet ir kituose miestuose, kai teritorinė darbo birža negali pasiūlyti tinkamo darbo. Pagal Užimtumo rėmimo įstatymą (2006), tinkamas darbas – tai darbas, atitinkantis ieškančio darbo asmens profesinį pasirengimą, turimą darbo patirtį ar gebėjimus atlikti siūlomą darbą ir sveikatos būklę, padėtį darbo rinkoje, taip pat jei nuvykimo į darbovietę ir grįžimo iš jos bendra trukmė neviršija 3 valandų, o neįgaliesiems ir asmenims, turintiems įsipareigojimų šeimai, – 2 valandų. Pagal šią priemonę kompensuojamos kelionės bei apgyvendinimo išlaidos, rėmimo trukmė – iki 3 mėn.

Daugelio šalių mokslininkai analizuoja aktyvių priemonių efektyvumą ir įtaką nedarbo lygiui. Vienas svarbiausių vertinimo objektų yra ryšys tarp nedarbo lygio ir lėšų, skiriamų priemonėms. Dvidešimt ketvirtas paveikslas iliustruoja kaip veikia jaunimo nedarbą skiriamos lėšos aktyvioms priemonėms. Kaip matyti, daugiausia lėšų skiria Vokietija ir Prancūzija. Mažiausiai skiria Baltijos šalys – Estija, Latvija, Lietuva bei Slovakija ir Bulgarija. Iš paveikslo duomenų išryškėja didžiulis skirtumas tarp šalių priemonių finansavimo.

Visgi iš grafiko duomenų matyti, jog skiriamų lėšų dydis neturi tiesioginės įtakos jaunimo nedarbui. Nors Vokietija skiria daugiausiai lėšų, tačiau jaunimo nedarbas šioje šalyje nėra mažiausias. Šią šalį 2008 m. lenkė Danija, Austrija, Nyderlandai, kurios lėšų skiria tris - penkis kartus mažiau.



Šaltinis: Eurostat duomenų bazės statistika

24 pav. Aktyvių priemonių finansavimas ir jaunimo nedarbas 2008 metais

Ballester (2005) teigia, jog kuo didesnis nedarbo lygis ir kuo daugiau lėšų skiriama aktyvioms priemonėms, tuo mažesnės tikrosios pastangos kovojant su nedarbu per šias priemones. Ši teiginį patvirtina Ispanijos atvejis, kadangi pagal finansavimo dydį Ispanija yra trečia Europoje po Vokietijos ir Prancūzijos, o jaunimo nedarbas Ispanijoje yra aukščiausias Europoje.

Kad aktyvios priemonė turi teigiamą efektą nedarbo mažinimui, teigia daugelis Lietuvos ir užsienio autorių, tačiau tyrimų apie jų poveikį jaunimui trūksta. Įvertinti aktyvių priemonių efektyvumą ir įtaką jaunimo įsidarbinimui yra labai sudėtinga dėl statistinių duomenų trūkumo. Lietuvoje apie jaunimo įsidarbinimą po dalyvavimo aktyviose priemonėse duomenys nėra kaupiami, tai tik įrodo, kad net ir ekonominio nuosmukio laikotarpiu jaunimo įsidarbinimo problemai spręsti skiriama per mažai dėmesio. Taikant aktyvias priemones jaunimui, jos turėtų būti perkurtos ir pritaikytos specialiai jaunimui, kadangi šios priemonės nėra tinkamos kovojant su jaunimo nedarbu (Kluve, 2006).

Daugelyje šalių nėra specialių aktyvių darbo rinkos priemonių būtent jaunimui. Yra nustatomos tikslinės grupės, kurioms taikomos platesnės priemonės (Estija, Lietuva). Kai kurios šalys taiko specialiai jaunimui sudarytas priemones, tokias kaip konsultavimas (Prancūzija, Malta), specialiai jaunimui įdarbinti skirtų programų, sutarčių steigimas (Nyderlandai).

Kitame skyriuje analizė bus paremta šalių lyderių (turinčių mažiausią jaunimo nedarbo lygį) praktika. Svarbu išanalizuoti, kokias priemones taiko šalys, siekdamos sumažinti jaunimo nedarbą. Galbūt kitose šalyse taip pat galima pritaikyti šias priemones.

3.2. Nyderlandų praktika

Ekonominio nuosmukio laikotarpiu Nyderlandai sugebėjo išlaikyti žemą jaunimo nedarbo lygį, lyginant su kitomis šalimis. Tai skatina išanalizuoti plačiau, kokiomis priemonėmis vadovaujasi šalis, kovodama su jaunimo nedarbu. Ekonominio nuosmukio metu Nyderlanduose jaunimo nedarbas siekia tik 7,7 proc., tuo tarpu kai Ispanijoje 37 prc. Tokiam ženkliai mažesniai jaunimo nedarbo lygiui Nyderlanduose galėjo turėti įtakos tai, kad šioje šalyje ypatingai didelis dėmesys skiriamas jaunimui. 1980 m., kai Nyderlanduose jaunimo nedarbas pasiekė 20 proc., buvo sukurtos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės specialiai jaunimui (Koning, 2005). Taip pat Nyderlanduose kuriamos skatinimo ir motyvacijos programos moksleiviams, kad jie nepasitrauktų iš mokyklos neįgiję baigimo diplomo. Tuo metu taikytos priemonės pavaizduotos 3 priede, 1 lentelėje. Kaip paaiškėjo iš vertinimo, ne visos priemonės buvo efektyvios. Koning (2005), išstudijavęs įvairių šalių vertinimus apie aktyvias darbo rinkos politikos priemones, padarė tokias išvadas:

- bedarbių skatinimas, konsultavimas, įdarbinimas subsidijuojant yra efektyvios priemonės;
- darbo vietų steigimo schema neturi didelio efekto, siekiantiems susirasti nuolatinį darbą;
- mokymas yra efektyvi priemonė, siekiant integruoti į darbo rinką vyresnius žmones;
- mokymas yra neefektyvi priemonė jauniems bedarbiams.

Koning (2005) paskuinį punktą aiškina taip: yra didžiulis trūkumas taikyti šią priemonę jauniems bedarbiams, kadangi profesinis mokymas yra artimas mokykliniam ugdymui. Jeigu jaunuolis anksti paliko mokyklą, tai tikėtina, kad jis nepabaigs ir profesinio mokymo programos. Kita priežastis, kodėl nereikėtų taikyti mokymo priemonės jaunimui yra ta, kad gali pasitaikyti jaunimo, kuris jau įgijęs tokį išsilavinimo lygį. Tai paaiškintų faktą, kodėl dalis bedarbių nepabaigia profesinio mokymo kurso (Darbo biržos duomenimis Lietuvoje 2007 m. iš 24378 nusiųstų bedarbių, profesinio mokymo nebaigė 1637 asmenys). Pagrindinė problema Lietuvoje ta, jog aktyvių priemonių efektyvumas jaunimui neskaičiuojamas. Tai rodo, jog net ekonominio nuosmukio laikotarpiu Lietuvoje jaunimui skiriamas per mažas dėmesys.

Nuo kitų šalių Nyderlandai skiriasi ypatinga minimalaus darbo užmokesčio sistema jaunimui. Tokia sistema yra vienintelė visame euro regione. Nors kitose šlyse taip pat taikoma diferencijuoto darbo užmokesčio sistema, tačiau Nyderlanduose skiriasi procentinė dalis nuo suaugusiųjų darbo užmokesčio. Pagal šią sistemą, minimalus darbo užmokestis siekia 30 proc. nuo suaugusiųjų darbo užmokesčio 15 m. jaunimui ir 85 proc. – 22 m. jaunimui. Tokiu atveju 15 m. jaunuolių atlyginimas yra žemesnis nei kitose šalyse, tačiau 22 m. jaunimo atlygis Nyderlanduose yra aukštesnis. Su tokia darbo užmokesčio sistema

Nyderlandų valdžia siekia teigiama linkme paveikti jaunų darbuotojų paklausą ir tuo pačiu skatina jaunimą įgyti išsilavinimą (Salvador, Killinger, 2008).

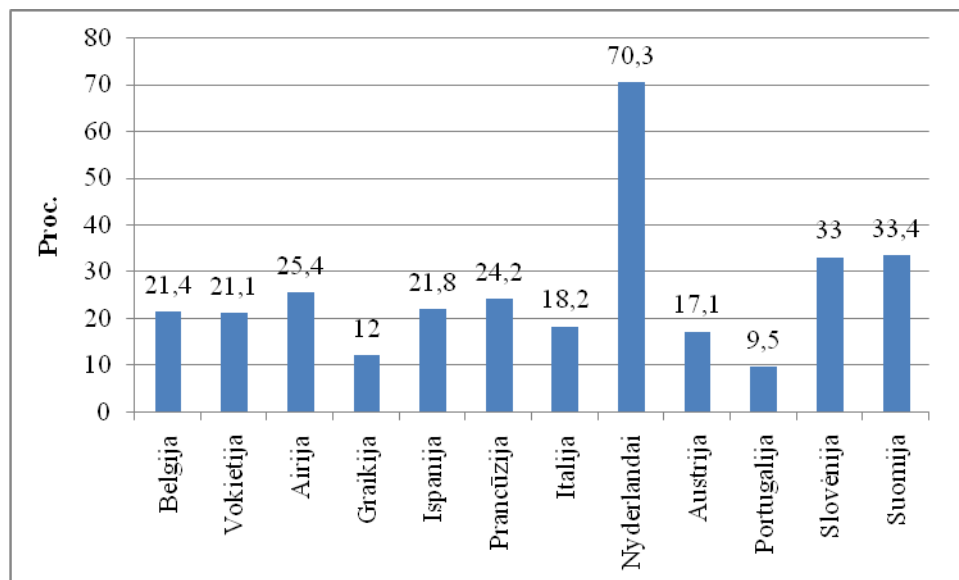
4 lentelė. Minimalus darbo užmokestis ir speciali minimali dalis jaunimui 2007 metais

	Minimali alga, eurai	Proc. nuo minimalios algos	Darbuotojų amžius
Belgija	1234,21	94	iki 20
		88	iki 19
		82	iki 18
		76	iki 17
		70	16 ir jaunesni
Airija	1438,67	90	iki 18 ir virš 18 paskutiniame studijų ketvirtyje
		80	18 ir vyresni pirmaisiais įsidarbinimo metais bei antrame studijų ketvirtyje
		75	virš 18 ir pirmame studijų ketvirtyje
Liuksemburgas	1570,28	90	17
		75	15-17
		60	15
Nyderlandai	1284,6	85	22
		72,5	21
		61,5	20
		52,5	19
		45,5	18
		39,5	17
		34,5	16
30	15		

Šaltinis: Gomez – Salvador, Leiner – Killinger, 2008

Kaip matyti iš lentelės duomenų, tokia darbo užmokesčio sistema veiksminga tose šalyse, kuriose minimalus darbo užmokestis yra aukštas. Lentelėje pavaizduotos šalys yra pirmaujančios ES pagal minimalios algos dydį. Taigi Lietuvai tokia sistema netiktų dėl per mažo minimalios algos dydžio.

Nyderlanduose jaunimo nedarbas mažesnis nei kitose šalyse gali būti ir dėl to, jog vyrauja užimtumas ne visą darbo dieną (... pav). Pagal paveikslo duomenis, Nyderlanduose užimtumas ne visą darbo dieną tarp jaunimo yra aukščiausias tarp ES šalių (70,3 proc.). Tai leidžia jaunuoliams derinti studijas ir darbą, įgyti darbo patirties.



Šaltinis: Gomez – Salvador, Leiner – Killinger, 2008

25 pav. Jaunimo, dirbančio ne visą darbo dieną, dalis 2007 metais

Nuo 2006 m. Nyderlanduose pradėti taikyti griežtesni reikalavimai jaunimui. Dvi priemonės yra ypač ryškios (Daguerre, Etherington, 2009):

- nuo 2007 m. jaunimas nuo 16 iki 18 metų yra įpareigotas lankyti mokyklą, išskyrus atvejį, kai siekiama įgyti kvalifikaciją;
- 2009 m. jaunimas nuo 18 iki 27 m., kuris neįgijo vidurinio išsilavinimo, privalo tęsti mokslus arba pradėti dirbti. Jei ši sąlyga nevykdoma, jaunuolis praranda teisę į socialinę pašalpą.

Kitos priemonės yra paremtos jaunimo konsultavimu.

Išanalizavus mokslinės literatūros straipsnius apie Nyderlandų vykdomą politiką, paaiškėjo, jog šioje šalyje jaunimui skiriamas ypatingas dėmesys ne tik ekonominio nuosmukio laikotarpiu, tai yra tęstinis procesas, kurio metu priemonės atnaujinamos pagal šalies ekonominę situaciją bei poreikius. Nyderlandai išsiskiria tuo, jog įprastų aktyvių priemonių jaunimui stengiasi taikyti kuo mažiau, o vykdo politiką, skirtą būtent jaunimui: ypatinga diferencijuoto darbo užmokesčio sistema, didelis dėmesys švietimo sistemai ir jos tobulinimui.

3.3. Vokietijos ir Austrijos praktika

Vokietijoje jaunimo nedarbo lygis 2009 m. buvo 10,4, o Austrijoje 10,0 proc. Šios šalys yra vienintelės Europoje, kurioms 2010 m. pavyko jaunimo nedarbo lygį sumažinti. Austrija ir Vokietija išsiskiria ypatinga dviguba švietimo sistema (*angl. „dual system“*). Daugeliui kitų šalių būdinga tęstinio mokymosi sistema (*angl. „sequential“*). Pagrindinis šių sistemų skirtumas tas, jog po tęstinio mokymosi jaunuoliai pradeda dirbti ir darbdavys apmoko darbo vietoje pagal darbo specifiką. Dviguba sistema pasižymi tuo, jog dauguma mokyklos absolventų tęsia mokslus, mokydamiesi tam tikro amato, prieš pradėdami dirbti. O’Hoggins (2001) teigia, jog būtent dviguba švietimo sistema padeda išlaikyti neaukštą (lyginant su kitomis šalimis) jaunimo nedarbo lygį Vokietijoje ir Austrijoje. Vokietijos švietimo sistema pavaizduota lentelėje. Jau 11 metų sulaukę moksleiviai turi priimti svarbų sprendimą dėl tolesnio mokymosi. Yra galimybė pasirinkti gimnaziją, vidutinio lygio ar žemesnio lygio vidurinę mokyklą. Sulaukę 15 m., žemesnio lygio vidurinės mokyklos moksleiviai gali rinktis eiti dirbti arba profesinį mokymąsi.

5 lentelė. Vokietijos švietimo sistema

20+	Universitetas	Specializuotas aukštesnysis išsilavinimas	Specializuotas profesinis mokymas	Darbo jėga
19			Profesinio mokymo dviguba sistema	
18	Gimnazija	Profesinė mokykla		Žemesnio lygio vidurinė mokykla
17				
16				
15				
14				
13				
12	Pradinė mokykla	Vidutinio lygio vidurinė mokykla	Žemesnio lygio vidurinė mokykla	
11				
10				
9				
8				
7	Pradinė mokykla	Vidutinio lygio vidurinė mokykla	Žemesnio lygio vidurinė mokykla	
6				

Šaltinis: O’Hoggins, 2001

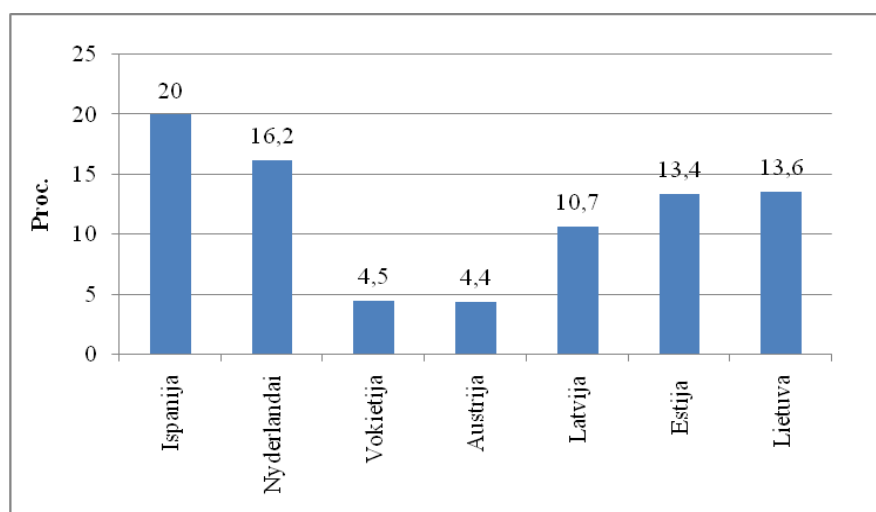
Vis dėl to pastebėta, jog dauguma moksleivių po bet kurio lygio vidurinės mokyklos renkasi mokytis amato (*angl. „apprenticeships“*). Šis mokymasis paremtas tuo, jog moksleiviai du kartus per savaitę mokosi mokykloje, o visą kitą laiką dirba tam tikroje įmonėje, kur įgauna darbo patirties. Baldi

(2008) dvigubą mokymosi sistemą taip pat laiko vienu reikšmingiausių priemonių kovojant su jaunimo nedarbu. Kaip ir kitose šalyse, aktyvios darbo rinkos politikos priemonės Vokietijoje yra pagrindinis įrankis nedarbui mažinti, tačiau, siekiant sumažinti jaunimo nedarbą, Wunsch (2005) išskiria procesą, kuomet jaunuoliai mokosi dirbti tam tikroje įmonėje. Autorius teigia, jog pagrindinė užduotis yra surasti kuo daugiau įmonių, kurios sutiktų apmokyti jaunimą.

3.4. Lietuvos ir Ispanijos praktika

Europos komisijos duomenimis (2010), pagrindinė jaunimo nedarbo problema Lietuvoje yra neatitikimas tarp darbuotojų paklausos ir išsilavinimo, t.y. jaunuolių išsilavinimas neatitinka paklausos. Darbdaviai yra nepatenkinti jaunimo paskirstymu tarp skirtingų mokymosi lygių bei sričių. Pasireiškia per didelis aukštojo išsilavinimo lygis ir per mažas profesinio išsilavinimo lygis. Ekonominio nuosmukio metu darbdaviai pasigenda kvalifikuotų darbuotojų technikos ir informacinių technologijų srityje. Tuo tarpu vadybos bei teisės specialistų yra perviršis. Anot Nurmela, Leetmaa (2010) ši problema aktuali ir Estijoje. Lietuvoje ir kitose Pabaltijo šalyse bei Ispanijoje yra tęstinio mokymosi sistema, kaip ir daugelyje ES šalių. Ispanijoje bei Lietuvoje pastebima per didelė dalis jaunuolių, įgijusių aukštąjį išsilavinimą – tai vadinamoji „*over – education*“ problema.

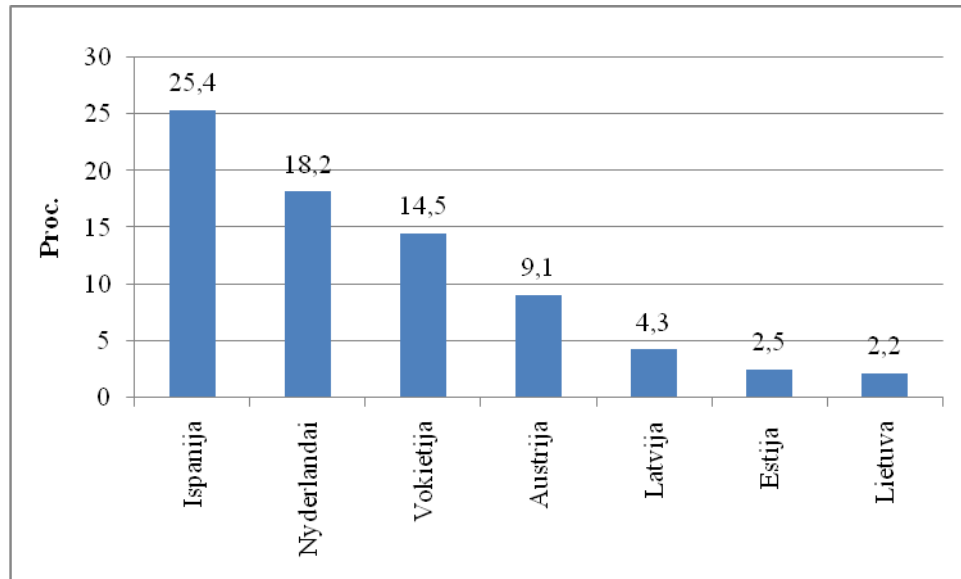
Kaip matyti iš paveikslu duomenų, aukštąjį išsilavinimą daugiausiai turi Ispanijos, Nyderlandų bei Baltijos šalių jaunuoliai. Ispanijoje bei Lietuvoje yra lengvas prieinamumas prie aukštojo išsilavinimo. Vokietijoje bei Austrijoje pagal dvigubą švietimo sistemą, moksleiviai pasirenka išsilavinimo lygį pagal savo gebėjimus, todėl šių šalių darbo rinkoje nėra aukštąjį išsilavinimą turinčių jaunuolių perviršio.



Šaltinis: Eurostat duomenų bazė, 2009

26 pav. Asmenų, turinčių aukštąjį išsilavinimą dalis, 20 – 24 metų amžiaus grupėje 2009 metais

Pagrindinės jaunimo darbo rinkos problemos Ispanijoje yra integracija į darbo rinką pirmą kartą ieškantiems darbo jaunuoliams, bei aukštas jaunimo, dirbančio trumpalaikius, laikinus darbus, lygis. Trumpalaikiai darbai paplitę taip pat Nyderlanduose, Vokietijoje, o mažiausia dalis pastebima Lietuvoje (27 pav).



Šaltinis: Eurostat duomenų bazė, 2009

27 pav. Darbuotojų, dirbančių trumpalaikius darbus, dalis 2009 metais

Ispanija yra viena iš ES šalių, turinti aukštą lygį moksleivių, paliekančių mokyklą, jos nepabaigę. Lietuvoje šis lygis yra pats mažiausias tarp analizuojamų šalių. Eurostato duomenimis 18 – 24 m. amžiaus grupėje Lietuvoje mokslo įstaigas palieka vos 8,7, o Ispanijoje – 32,0 proc. Tokie rodikliai rodo, jog Ispanijai būtina griežtesnė švietimo sistema, motyvuojanti jaunimą tęsti studijas.

Siekiant sumažinti jaunimo nedarbą, Ispanijoje ir Pabaltijo šalyse, taikomos jau įprastos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės. Nėra taikoma specialių priemonių būtent jaunimui.

Lietuvoje nuo 2010 m. vykdomas projektas „Būk aktyvus darbo rinkoje“, kurio tikslas įdarbinti jaunimą iki 29 m. Projektas vykdomas pagal dvi priemones: darbo įgūdžių įgijimo rėmimas bei įdarbinimas subsidijuojant. Projekto dalyviams darbo užmokestį moka ne įmonė, o finansuojama ES skirtomis lėšomis. Vykdam šį projektą planuojama įtraukti 5230 jaunuolių iki 29 m. Vis dėlto šio projekto trūkumas yra tas, jog bus juntamas tik trumpalaikis efektas.

Nauja priemonė, skatinanti darbdavius įdarbinti jaunimą, Lietuvoje įsteigta 2010 m. Šios priemonės esmė – darbdaviai, pirmą kartą pagal darbo sutartį įdarbinę samdomo darbo patirties neturėjusius asmenis, vienerių metu laikotarpiui būtų atleisti nuo socialinio draudimo įmokų dalies mokėjimo. Bendra socialinio

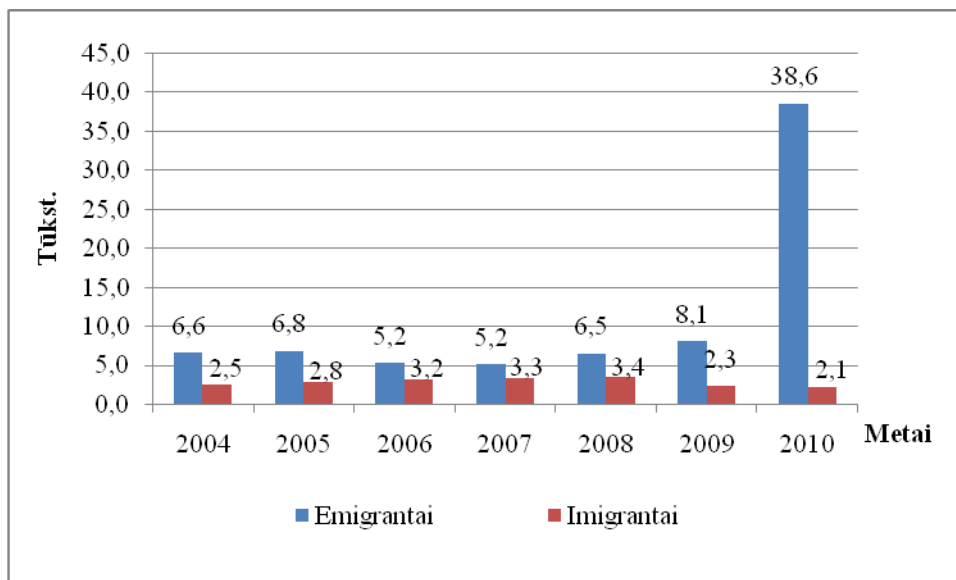
draudimo įmokų suma vietoj 31 proc. yra 7,7 proc. Trūkumas tas, jog ši priemonė skatina pakeičiamumo efektą. Susidaro rizika, kad darbdaviai atleis vyresnius žmones, norėdami įdarbinti jaunimą. Vis dėlto ekonominio nuosmukio metu darbdaviai linkę įdarbinti patyrusius darbuotojus.

2010 m. Europos komisija patvirtino projektą „Judus jaunimas“. Juo siekiama motyvuoti jaunimą įgyti aukštąjį išsilavinimą ir studijuoti bei įgyti praktinių įgūdžių vykti į kitas ES šalis. „Judus jaunimas“ – nacionalinio ir ES lygmens politinių veiklos prioritetų rinkinys, kuriuo siekiama mažinti jaunimo nedarbą lengvinant perėjimą iš švietimo sistemos į darbo rinką.

Vadovaujantis gerosios praktikos šalių duomenimis, matyti, jog Lietuvoje taip pat būtų galima taikyti panašias priemones. Nyderlandų diferencijuoto minimalaus darbo užmokesčio sistema Lietuvai netiktų dėl nedidelės minimalios algos, lyginant su kitomis šalimis, tačiau vienos pakokpos darbo užmokesčio sistema galėtų būti naudojama: jaunimui (15 – 24) galėtų būti taikomas 80 proc. tarifas nuo bendros minimalios algos. Tuomet nebūtų problemos, siekiant didinti minimalią algą, kadangi jaunimui, neturinčiam darbo patirties ir kvalifikacijos, darbdaviai galėtų mokėti mažiau, nei darbo patirties turinčiam ir išsilavinusiam darbuotojui.

Vokietijos priemonių analizė parodė, jog švietimo sistema ypač svarbi siekiant efektyviau jaunimą integruoti į darbo rinką. Lietuvoje taip pat turėtų būti jaunimui sudarytos sąlygos dar bestudijuojant įgyti profesinių įgūdžių. Panašiai veikia Lietuvoje aktyvi priemonė - darbo įgūdžių rėmimas, tačiau skirtumas tas, jog trūksta darbdavių, norinčių mokyti jaunimą darbo vietoje. Vokietijoje ši sistema veikia dėl tęstinumo ir susiformavusių įgūdžių padėti jaunimui įgyti darbo patirties. Lietuvoje norinčių dalyvauti priemonėje turėtų aktyviau ieškoti teritorinės darbo biržos. Reikėtų priemonių, kurios motyvuotų darbdavį priimti jaunuolį įgyti praktinių įgūdžių.

Programa „Judus jaunimas“ organizuojama visoje ES, tačiau Lietuvos jaunimas yra ir taip labai judus. Problema ta, jog pagal emigracijos rodiklius iš Lietuvos išvyksta vis daugiau jaunimo (2010 m. palyginus su 2004 m. išvykimą deklaravo beveik 6 kartus daugiau jaunuolių – 15 – 29 m.). Imigruojančių į Lietuvą yra kur kas mažiau. Dvidešimt aštunto paveikslo duomenimis per analizuojamą laikotarpį jaunų emigrantų skaičius viršijo imigrantų skaičių. 2009 m. imigrantų buvo 3 kartus. mažiau nei emigrantų. Ekonominio pakilimo laikotarpiu (2007 m.) šis skirtumas buvo kiek mažesnis – 57,5 proc. išvykusių skaičius buvo didesnis. Statistikos departamento duomenimis daugiausiai į Lietuvą imigruoja iš Jungtinės Karalystės, Rusijos bei Baltarusijos (3 priedas, 2 lentelė).



Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

28 pav. Išvykimą deklaravę emigrantai (15 – 29) ir imigrantai

Kad Lietuva neprarastų kvalifikuotos darbo jėgos, jaunimui reikėtų aktyviau taikyti teritorinio mobilumo priemonę, kadangi dažnai jaunimas dar neturi įsipareigojimų šeimai, nesusikūrę nuolatinės gyvenamosios vietos. Ši priemonė jaunimą skatintų migruoti šalies teritorijoje, o ne išvykti. Deja, kol kas ši priemonė nėra plačiai taikoma - nuo projekto pradžios (2010 m. birželio mėn.) nusiųsti 261 dalyviai, deja nėra duomenų, kiek iš jų jaunimo.

Išanalizavus įvairių užsienio autorių literatūrą, galima teigti, jog įprastos aktyvios priemonės jaunimui nėra efektyvios. Norint pasiekti teigiamą efektą, būtina taikyti specialias priemones jaunimui. Nyderlandų ir Vokietijos praktika parodė, jog išskirtinis ir tęstinis dėmesys jaunimui sąlygoja mažesnę nedarbą, todėl tyrimo hipotezė pasitvirtino. Kaip jau buvo minėta, jaunimo nedarbo lygiui įtakos turi švietimo, darbo užmokesčio sistema bei specialiai jaunimui priimtose aktyvios priemonės. Nyderlandai iš kitų ES šalių išsiskiria diferencijuoto darbo užmokesčio sistema, o Vokietija – dviguba švietimo sistema.

Analizuojant Baltijos šalis bei Ispaniją, išryškėjo švietimo sistemos spragos, specialių priemonių jaunimui nebuvimas, bei, lyginant su kitomis šalimis, maži darbo užmokesčiai.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Aptarus jaunimo nedarbo sampratą, jo priežastis pasekmes bei valstybinį reguliavimą, taip pat išanalizavus jaunimo padėtį darbo rinkoje bei vykdomas skirtingų šalių politikas jaunimo nedarbui mažinti, galima daryti tokias išvadas:

1. Aptarus darbo rinkos ir nedarbo sąvoką, išaiškėjo, jog šiandien darbo rinkos santykių negalima traktuoti tik kaip darbo jėgos pirkimo ir pardavimo. Šių dienų darbo rinkoje sprendžiamos ne tik ekonominės, bet ir socialinės problemos. Tai darbo išteklių racionalus panaudojimas, gyventojų užimtumo ir kovos su nedarbu programų įgyvendinimas, naujų darbo vietų kūrimas, bedarbių registravimas ir materialinis rėmimas, darbo ieškančių žmonių mokymas ir perkvalifikavimas. Plačiausia prasme nedarbo sąvoka apima visus asmenis, kurie neturėjo darbo, norėjo dirbti, ieškojo darbo. Jaunimo nedarbas apibrėžiamas kaip asmenų nuo 15 iki 24 m. amžiaus nedarbo lygis.. Jaunimo nedarbas yra viena svarbiausių problemų visose ES šalyse, o ekonominio nuosmukio laikotarpiu tampa ypač aktuali. Siekiant tirti problemą, reikalingas „jaunimo“ apibrėžimas. Jungtinės Tautos rekomenduoja jaunimu laikyti 15 – 24 m. amžiaus asmenis, tačiau kiekviena šalis politikos atžvilgiu jaunimo sąvoka apibrėžia skirtingai. Lietuvoje jaunimas apibrėžiamas kaip 16 – 29 m. asmenys.

2. Išanalizavus jaunimo nedarbo priežastis bei pasekmes, literatūroje dažniausiai išskiriamos priežastys yra kvalifikacijos bei darbo įgūdžių stoka. Ekonominio nuosmukio metu išsilavinęs jaunimas taip pat papildo bedarbių gretas. Dažniausiai minimos pasekmės – tai nusikalstamumas, emigracija, ekonominis nuostolis, sveikatos bei tobulėjimo problemos. Emigracija įvardijama kaip svarbiausia jaunimo nedarbo pasekmė. Ekonominė migracija suprantama kaip išvykimas iš Lietuvos įsikurti užsienio valstybėje, siekiant geresnės gyvenimo kokybės, didesnio darbo užmokesčio, geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų, ar kitų ekonominių priežasčių.

3. Jaunimo padėties darbo rinkoje analizė parodė, jog 25 – 29 m. jaunimo užimtumo lygis didžiausias, o nedarbas mažiausias. 2010 m. 25 – 29 m. jaunimo užimtumo lygis 34,4 proc.p. buvo didesnis nei 20 – 24 m. jaunimo ir 67,7 proc.p. – 15 – 19 m. jaunimo. Visgi tokiam reiškiniui įtakos gali turėti ir didėjantys šio amžiaus grupės asmenų emigracijos mastai. 2010 m. deklaravusių išvykimą emigrantų 25 – 29 m. amžiaus buvo 24,4 proc. daugiau nei 20 – 24 m. ir beveik keturis kartus daugiau nei 15 – 19 m. jaunimo.

4. Išanalizavus jaunimo nedarbo problemą ES lygiu, paaiškėjo, jog jaunimo nedarbo problema aktuali visoms šalims. Didžiausias jaunimo nedarbo lygis užfiksuotas Ispanijoje 41,6, Baltijos šalyse –

apie 32 proc. Mažiausias nedarbas 2010 m. buvo Nyderlanduose – 8,7, Austrijoje – 8,8, Vokietijoje – 9,1 proc. Lyginant 2010 m. su 2009 m., sumažinti jaunimo nedarbo lygį pavyko tik Vokietijai ir Austrijai.

5. Porinės koreliacijos analizė parodė, jog jaunimo nedarbą sieja stiprūs ryšiai su emigracija (0,91204), pastebimas ryšys su nusikalstamumu (0,54477) ir vidutinis su BVP vienam gyventojui (-0,40165). Minimalios algos ir jaunimo nedarbo ryšio analizė parodė, jog minimali alga neturi tiesioginės įtakos jaunimo nedarbui. Taip yra todėl, kad minimali alga nustatoma pagal konkrečios šalies lygį, todėl reikėtų vertinti poveikį tam tikroje šalyje. Kyla daug diskusijų dėl minimalios algos dydžio, tačiau dauguma mokslininkų mano, jog ekonominio nuosmukio metu minimali alga turėtų būti mažinama, o pakilimo laikotarpiu – didinama.

6. Poreikis išanalizuoti skirtingų šalių taikomas politikos priemones jaunimui kilo dėl ryškaus jaunimo nedarbo lygio atotrūkio tarp šalių. Kaip jau buvo minėta, Nyderlanduose jaunimo nedarbas 2010 m. buvo 32,9 proc. p. mažesnis nei Ispanijoje. Mokslinėje literatūroje teigiama, jog analizuojant priemones jaunimo nedarbo mažinimui, reikėtų atkreipti dėmesį į šalių darbo užmokesčio, švietimo sistemas bei taikomas aktyvias darbo rinkos politikos priemones. Tyrimas patvirtino iškeltą hipotezę: nuolatinis dėmesys (ne tik ekonominio nuosmukio metu) jaunimui sąlygoja mažesnę nedarbo lygį. Šį teiginį patvirtina Nyderlandų darbo užmokesčio bei specialių programų jaunimui taikymas. Taip pat išskirtinė Vokietijos bei Austrijos švietimo sistema.

Atlikus kai kurių šalių darbo rinkos politikos priemonių lyginamąją analizę galima pateikti tokius siūlymus:

1. Tyrimas parodė, jog Lietuvoje trūksta darbo rinkos politikos priemonių specialiai jaunimui, taip pat skiriamas per mažas dėmesys jaunimo nedarbui mažinti. Lietuvoje nėra skaičiuojamas aktyvių darbo rinkos politikos priemonių efektyvumas jaunimui. Turėtų būti kaupiami tokie dauomenys kaip jaunimo įsidarbinimas po dalyvavimo priemonėse, tuomet būtų galima apskaičiuoti, ar tikslinga siūsti jaunimą į šias priemones, ar jos turi teigiamą efektą jaunimo įsidarbinimui.

2. Kaip jau buvo minėta, švietimo sistema yra viena svarbiausių priemonių, lemiančių jaunimo įsidarbinimą. Dar mokykloje turėtų būti ugdomos jaunimo verslumo savybės, karjeros planavimo įgūdžiai. Studijuojant, reikėtų daugiau dėmesio skirti studentų darbo įgūdžių įgijimui, kad būtų lengviau jaunimui integruotis į darbo rinką. Vokietijos švietimo sistema būtų puikus pavyzdys, kuriuo vadovaujantis būtų galima padėti jaunimui įgyti net tik teorinių žinių bet ir praktinių įgūdžių.

3. Viena iš aktyvių darbo rinkos politikos priemonių – teritorinis mobilumas – galėtų būti plačiau taikoma jaunimui. Emigracijos mastai rodo, kad Lietuvos jaunimas yra ypač mobilus. Būtų galima

paskatinti jaunimą ne emigruoti iš šalies, o migruoti Lietuvos teritorijoje, suteikiant darbo vietą kitame mieste.

LITERATŪRA

1. **Bagdanavičius J. ir kt.** Ekonomikos terminai ir sąvokos. – Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 1999.
2. **Baldi G.** The politics of youth unemployment policies in Britain, France and Germany. – 2008.
http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/5/1/2/4/pages251241/p251241-1.php
[žiūrėta 2011 04 06].
3. **Ballester R.** European employment strategy and Spanish labour market policies//Working papers. Department of economics, university of Girona. – 2005. Nr. 14, p. 1-31. – ISSN 1579 – 475X.
4. **Barcevičius E. ir kt.** Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo vertinimas//Viešosios politikos ir vadybos institutas. – 2008.
<http://www.vpvi.lt/assets/Uploads/Ekonomines-migracijos-reguliavimo-strategijos-efektyvumo-vertinimasVPVI2.pdf> [žiūrėta 2010 11 20]
5. **Bartosevičienė V.** Ekonominė statistika, - Kaunas: Technologija, 2006.
6. **Bell D.N.F., Blanchflower D.G.** Youth unemployment in Europe and the United States. – 2010.
<http://www.dartmouth.edu/~blnchflr/papers/sweden%20youth%20db2%20paper.pdf> [žiūrėta 2011 03 25].
7. **Beržinskienė D.** Nepanaudotų užimtumo galimybių priežastys, 2005.
<http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas%202005/2005%20m.%20leidinys/Berzinskiene.pdf> [žiūrėta 2009 10 12]
8. **Beržinskienė D.** Model of population employment estimation//Engineering economics. – 2005. Nr. 4 (44), p. 43 – 49. – ISSN 1392 – 2785.
9. **Čiužas A., Ratkevičienė V.** Požiūrio į darbą kitimas//Filosofija, Sociologija: mokslo darbai. – 2003. Nr. 4, p. 20 – 26. – ISSN 0235 – 7186.
10. **Daguerre A., Etherington D.** Active labour market policies in international context: what works best? Lesons for the UK//Department for work and pensions. – 2009.
<http://research.dwp.gov.uk/asd/asd5/WP59.pdf> [žiūrėta 2011 04 11].
11. **Darbo ir socialinių tyrimų institutas.** Darbo rinkos terminai ir sąvokos. – Vilnius: Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba, 1998.
12. **Europos Komisija.** Judus jaunimas - iniciatyva išlaisvinti jaunimo potencialą, kad Europos Sąjungos ekonomikos augimas būtų pažangus, tvarus ir integracinis. – 2010.
http://ec.europa.eu/education/yom/com_Lt.pdf [žiūrėta 2011 04 19]

13. **European Commission.** Youth employment measures//European employment observatory review. – 2011. ISSN 1831-9750. <http://www.ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6711&langId=en> [žiūrėta 2011 04 11]
14. **Eurostat duomenų bazė.**
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database
15. **Filges T., Larsen B.** The impact of Youth Unemployment Policy // The Danish National Institute of Social Research. - 2002. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=591402 [žiūrėta 2009 10 06]
16. **Finn D.** From full employment to employability: a new deal for Britain's unemployed?//International journal of manpower: MCB Univercity Press. – 2000, t. 21, Nr. 5, p. 384 – 399.
17. **Gomez – Salvador R., Leiner – Killinger N.** An analysis of youth unemployment in Euro area//European central bank: Occasional paper series. – 2008. Nr. 89. – ISSN 1607-1484.
<http://www.ecb.int/pub/pdf/scpops/ecbocp89.pdf> [žiūrėta 2011 03 25].
18. **Gruževskis B.** Jaunimo nedarbo kaštai // Darbo ir socialinių tyrimų institutas, 2009.
<http://www.lijot.lt/Files/Documents/633925903734384446.pdf> [žiūrėta 2009 11 09]
19. **Gruževskis B., Okunevičiūtė – Neverauskienė L.** Jaunimo integracijos į darbo rinką problemos//Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos. – 2003. Nr. 6, p. 53 – 61.
20. **Jungtinių Tautų Organizacija.** <http://www.un.org/en/>.
21. **Kluge J.** The effectiveness of European active labour market policies. -
<ftp://repec.iza.org/RePEc/Discussionpaper/dp2018.pdf> [žiūrėta 2010 04 12]
22. **Koning J. et al.** Youth unemployment in Netherlands//Systems engineering operations research. - 2005. <http://www.seor.nl/media/publications/youth-unemployment-netherlands.pdf> [žiūrėta 2011 03 22].
23. **Laborsta duomenų bazė.** <http://laborsta.ilo.org>.
24. **Lietuvos darbo biržos informacija.**
<http://www.ldb.lt/TDB/Vilnius/Paslaugos/Puslapiai/Aktyviosdarborinkospolitikospriemonės1.aspx>
[žiūrėta 2009 12 04]
25. **Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymą.**
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=267613&p_query=&p_tr2=
26. **Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas.**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=279173&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2009 10 12]
27. **Makštutis A., Vijeikis J.** Jaunimo įsidarbinimo problemos Lietuvoje//Vadyba. – 2008, t. 2 (13), p. 78 – 82.

28. **Marchand O.** Youth unemployment in OECD countries: how can the disparities be explained?//Organization for economic co – operation and development. OECD publications. - 1999. p. 329 – 347. - ISBN 92-64-17076-6-Nr. 50767 1999.
29. **Moore J.** Long-term consequences of youth unemployment // Stanford University, 2003. http://economics.stanford.edu/files/Theses/Theses_2003/Moore.pdf [žiūrėta 2009 10 06]
30. **Muir K. et al.** Youth Unemployment in Australia, 2003. http://www.thesmithfamily.com.au/webdata/resources/files/Youth_unemployment_AMP_Report_November03.p [žiūrėta 2009 10 15]
31. **Nurmela K., Leetmaa R.** Young people entering labour market in Estonia//Praxis center for policy studies. – 2010. [www.eu-employment-observatory.net/.../Estonia- YoungPeopleEnteringLabMkt.pdf](http://www.eu-employment-observatory.net/.../Estonia-YoungPeopleEnteringLabMkt.pdf) [žiūrėta 2011 04 11].
32. **O’Hoggins N.** Youth unemployment and employment policy: global perspective//Munich personal repec archive. – 2001. http://mpra.ub.uni-muenchen.de/23698/1/MPRA_paper_23698.pdf [žiūrėta 2011 04 04]
33. **Okunevičiūtė – Neverauskienė L., Moskvina J.** Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių socialinė nauda//Filosofija. Sociologija: mokslo darbai. – 2010, t. 21, Nr. 2, p. 101 – 111.
34. **Pocius A., Okunevičiūtė - Neverauskienė L.** Ilgalaikio nedarbo problema Lietuvoje // Filisofija, Sociologija: mokslo darbai. – 2003, Nr. 1, p. 43 – 48. – ISSN 0235 – 7186
35. **Pocius A., Okunevičiūtė – Neverauskienė L.** Ekonominio nuostolio dėl Lietuvos darbo rinkos pokyčių įvertinimas // Pinigų studijos: Ekonomikos teorija ir praktika. – 2005, Nr. 2, p. 30 – 46.
36. **Pocius A., Okunevičiūtė – Neverauskienė L.** Jaunimo (bedarbių) konkurencijos darbo rinkoje galimybės // Filisofija, Sociologija: mokslo darbai. – 2001, Nr. 4, p. 25 – 34. – ISSN 0235 – 7186
37. **Pocius A., Okunevičiūtė – Neverauskienė L.** Jaunimo padėties šalies darbo rinkoje raidos tendencijos ir ją įvertinančių rodiklių metodinės skaičiavimo problemos//Ekonomika. – 2008, p. 147 – 163. – ISSN 1392 – 1258.
38. **Skedinger P.** Employment policies and displacement in the youth labour market // The industrial institute for economic and social research, 1995. <http://scholar.google.lt/scholar?q=employment+policies+and+diplacement+skedinger&hl=lt&btnG=Ieškoti> [žiūrėta 2009 10 06]
39. **Statistikos Departamentas prie LRV.** <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1024>.
40. **Tartilas J.** Nedarbo problema//Jurisprudencija. – 2005, t. 74 (66), p. 30 – 38.

41. **Vetlov I., Virbickas E.** Lietuvos darbo rinkos lankstumas // Pinigų studijos: Ekonomikos teorija ir praktika. - 2006, Nr. 1, p. 5 – 22.
42. **Wilfred I. et al.** A relationship between current globalisation, unemployment, inequality and poverty// International journal of social economics. – 2009, t .36, Nr. ½, p. 37 – 46.
43. **Wunsch C.** Labour market policy in Germany: Institutions, instruments and reforms since unification//Universitat St. Gallen. – 2005. http://www1.vwa.unisg.ch/RePEc/usg/dp2005/DP-06_Wu.pdf [žiūrėta 2011 04 06].

Rimaitė A. Jaunimo nedarbas ir aktyvios politikos tikslingumas Lietuvoje/Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. – Vadovas doc. dr. J. Seiranov. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2011. - 67p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotas jaunimo nedarbas bei aktyvių darbo rinkos politikos priemonių tikslingumas. Iškelta problema bei pateikti pasiūlymai problemai spręsti. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu tiriamos jaunimo nedarbo priežastys, pasekmės bei valtybės vykdoma politika nedarbui mažinti. Antroje dalyje analizuojama jaunimo padėtis darbo rinkoje Lietuvoje ir ES šalyse. Palyginami jaunimo nedarbo rodikliai tarp šalių, atlikta koreliacinė analizė, siekiant išsiaiškinti, kokie veiksniai susiję su jaunimo nedarbu. Trečioje dalyje nagrinėjama gerosios praktikos šalių politika, taikoma specialiai jaunimo nedarbui mažinti. Pateikiami siūlymai, ką būtų galima pritaikyti Lietuvos darbo rinkai.

Pagrindiniai žodžiai: jaunimo nedarbas, aktyvios darbo rinkos priemonės, darbo rinka.

Rimaitė A. Youth unemployment and expedience of active labour policy in Lithuania/Master's Work in Public Sector Economics. Supervisor Assoc. Prof. dr. J. Seiranov. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2011. - 67p.

ANNOTATION

Master Work includes analysis of youth unemployment and expedience of active labour market policy, formulated problem and recommendations to solve it. In the first part of Master work it is researched reasons and consequences of youth unemployment and government policy to cope with unemployment in theoretical frame. The second part includes analysis of youth position in labour market in Lithuania and EU countries. Youth unemployment rates are compared with rates in other countries and made correlation analysis to understand relations between youth unemployment and other factors. In the third part is made analysis of labour market policies especially for youth in good practice countries. It is made recommendations how to use that policies in Lithuania.

Key words: youth unemployment, active labour market policy, labour market.

Rimaitė A. Jaunimo nedarbas ir aktyvios politikos tikslingumas Lietuvoje/Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. – Vadovas doc. dr. J. Seiranov. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2011. - 67p.

SANTRAUKA

Jaunimo nedarbo problema aktuali visame pasaulyje. Visose ES šalyse jaunimo nedarbas viršija bendrą nedarbo lygį. Ekonominio nuosmukio metu šis reiškinys yra ypač aktualus, kadangi jaunimo nedarbo lygis dar labiau išaugo. Kovai su jaunimo nedarbu yra vykdomos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, tačiau jų poveikį jaunimui įvairūs autoriai aiškina skirtingai. Pagrindinė tyrimo problema yra išsiaiškinti, ar jaunimo nedarbas yra specifinis, ir ar reikalingos specialios priemonės, norint šį rodiklį sumažinti.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti jaunimo nedarbą bei aktyvios darbo politikos tikslingumą.

Tyrimo objektas – jaunimo nedarbas ir aktyvi darbo rinkos politika.

Tyrimo uždaviniai:

- Aptarti darbo rinkos ypatumus;
- Išsiaiškinti jaunimo nedarbo priežastis bei pasekmes;
- Išanalizuoti jaunimo padėtį darbo rinkoje;
- Išanalizuoti politikos priemonių taikymą skirtingose šalyse.

Tyrimo metodai: mokslinių straipsnių analizė; teisinių aktų analizė; statistinių duomenų analizė; grafinio vaizdavimo, koreliacinė analizė.

Tyrimo hipotezė: Tęstinis dėmesys vienai pažeidžiamiausių gyventojų grupių - jaunimui bei specialios politikos priemonės sąlygoja mažesnę jaunimo nedarbo lygį.

Atlikus tyrimą, paaiškėjo, jog jaunimo nedarbas yra mažiausias Nyderlanduose, Vokietijoje ir Austrijoje, o didžiausias – Ispanijoje bei Baltijos šalyse. Išsiaiškinta, jog norint sumažinti jaunimo nedarbą, būtinos specialios darbo rinkos politikos priemonės, skirtos jaunimui. Tyrimo metu pasitvirtino hipotezė, jog tęstinis dėmesys jaunimui, sureguliuojant švietimo sistemą (Vokietijos atvejis) bei taikant specialiai jaunimui skirtas priemones (Nyderlandų atvejis), sąlygoja mažesnę jaunimo nedarbo lygį.

Darbą sudaro 67 puslapiai, 5 lentelės bei 28 paveikslai. Tyrimui panaudoti 43 literatūros šaltiniai.

Rimaitė A. Youth unemployment and expedience of active labour policy in Lithuania/Master's Work in Public Sector Economics. Supervisor Assoc. Prof. dr. J. Seiranov. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2011. - 67p.

SUMMARY

Youth unemployment is urgent problem all over the world. All EU member states have bigger youth unemployment rate than general unemployment rate. In a period of economical downturn this problem is especially urgent, because youth unemployment rate is very high. Active labour market policy is implemented to cope with youth unemployment, but different authors explain the effect of these policies diversely. The main problem of this research is to analyse if youth unemployment is specific and if special programs are necessary to cope with youth unemployment.

Research aim – to analyse youth unemployment and expedience of active labour policy.

Research object – youth unemployment and active labour policy.

Research goals:

- Discuss peculiarity of labour market;
- To find out reasons and consequences of youth unemployment;
- To analyse youth position in labour market;
- To analyse practice of policy measures in different countries.

Research methods:

- Analysis of scientific literature;
- Analysis of legislation;
- Analysis of statistical data;
- Diagrammatical representation.
- Correlation analysis.

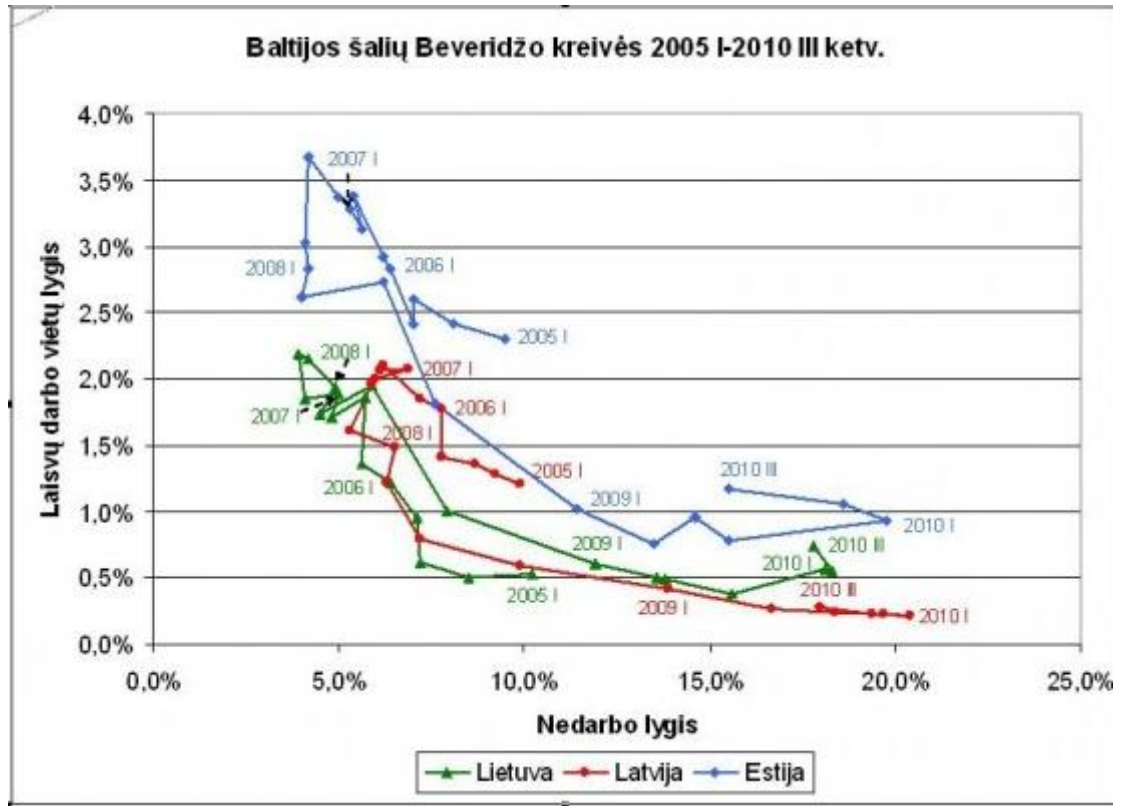
Research hypothesis – continuity of special programs and attention to one of the most vulnerable groups - youth, determines the lower youth unemployment rate.

Analysis of youth unemployment showed that youth unemployment is the lowest in Netherlands, Germany and Austria, but the biggest in Spain and Baltic states. It is find out that if we want to reduce youth unemployment, we must apply special programs for youth. After an analysis the hypothesis was confirmed. Continual attention to the youth in regulating education system (case of Germany) and applying special programs (case of Netherlands), determine the lower youth unemployment rate.

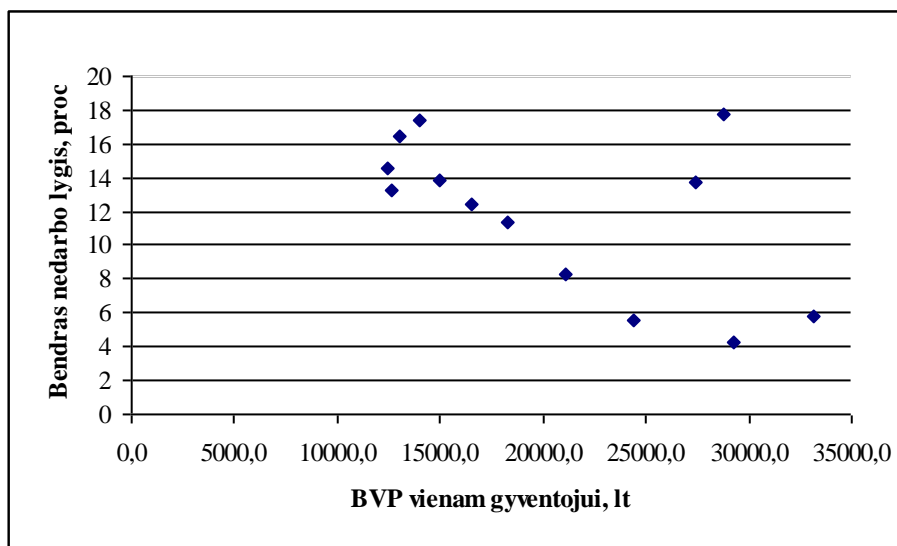
The research includes 67 pages, 5 tables, 28 diagrams and 43 literature sources.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

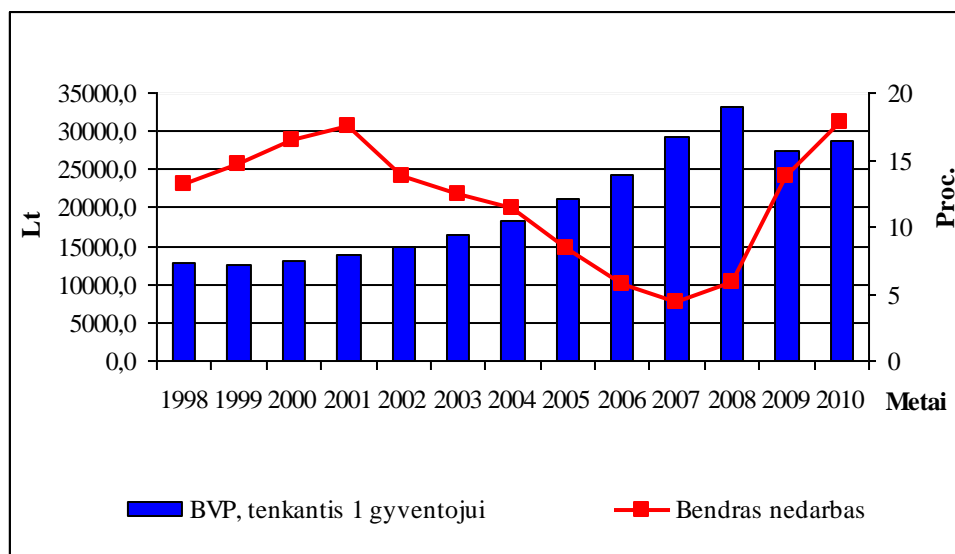


Šaltinis: Finansų ministerijos duomenys, 2010



Šaltinis: apskaičiuota pagal Statistikos departamento prie LRV duomenis

1 pav. Bendro nedarbo lygio ir BVP vienam gyventojui koreliacinė sklaida (1998-2010)



Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

2 pav. BVP, tenkantis vienam gyventojui ir bendras nedarbo lygis

3 PRIEDAS

1 lentelė. Aktyvios priemonės praeityje specialiai taikytos jaunimui Nyderlanduose

Priemonė	Turinys	Laikotarpis	Vertinimas
Darbo vietų kūrimas viešajame sektoriuje	Subsidijos darbdaviams, kurie įdarbina jaunimą 6 - 12 mėn.	1983-1990 m.	Efektas santykinai mažas (apie 25 proc.). Maždaug 50 proc. Dalyvavusių jaunuolių bei darbdavių tiki, kad ateities įsidarbinimo galimybės padidėjo.
Subsidijos laikinam įdarbinimui	Subsidijos darbdaviams, įdarbinantiems ilgalaikius jaunos bedrabius iki 1 metų.	1984-1990 m.	Daugiau kaip pusė dalyvių gavo nuolatinį darbą. Beveik pusė dalyvių tiki, jog padidėjo jų galimybės susirasti darbą ateityje.
Aktyvios politikos jaunimui pirmoji fazė	Pasiruošimo darbai bei konsultacijos jaunimui, nedirbančiam iki 6 mėn.	1992-1997 m.	Pasiekė labai mažą jaunimo dalį. Bendras efektas 3 proc.
Garantuotas darbų planas jaunimui	Darbo vietų kūrimo schema jaunimui, kurie yra bedarbiais ilgiau kaip 6 mėn. Vėliau įtraukiami į bendrą darbo vietų kūrimo programą.	1992-1998 m.	Programa turėjo pasiekti visus jaunos ilgalaikius bedrabius, tačiau pasiekė tik du trečdalius. Bendras efektas sudarė apie 18 proc.

Šaltinis: Koning, 2005.

2 lentelė. Imigrantai pagal šalis

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Airija	188	423	766	884	961	765	607
Baltarusija	441	583	945	1032	1228	569	260
Ispanija	250	360	366	416	422	311	247
Jungtinė Karalystė	541	1192	1528	1792	1993	1639	1439
Jungtinės Valstijos	451	600	614	735	718	532	315
Rusija	993	858	956	888	805	579	407
Ukraina	334	336	382	500	577	273	149
Vokietija	629	698	575	592	563	405	274
Kitos valstybės	1605	1718	1580	1719	2010	1384	1205

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

1 lentelė. Lėšos, skirtos aktyvioms darbo rinkos politikos priemonėms mln. eurų

	2004	2005	2006	2007	2008
Belgija	2526,2	2758,8	3032,9	3427,9	3732,9
Bulgarija	92,4	94,5	98	88,1	89,5
Danija	2978,3	2626,7	2654,9	2320,3	2280,3
Vokietija	18767,3	13541,7	13799,2	11119,5	13193,9
Estija	3,9	5,2	6,6	4,4	5,6
Airija	756,7	793,6	826,5	918,6	982,5
Graikija	260,3	110,7	304,3	344,8	335,6
Ispanija	4617,5	4820,9	5514,9	5870,4	5752,3
Latvija	9	21	29,8	22,9	18
Lietuva	27,9	30,7	42,5	65,2	44,9
Austrija	1021,9	1122,5	1394,8	1391,1	1454,6
Lenkija	:	869,9	976,3	1257,6	1699,8
Portugalija	792	770,6	707,6	630,3	700,6
Rumunija	62	86,2	97,8	95	83,5
Slovėnija	:	55,9	54,4	38,3	34,5
Suomija	1203,3	1151,2	1219,1	1268,4	1240,7
Jungtinė Karalystė	1067,8	987,2	837,7	985,5	846,6
Prancūzija	11970,9	11370,4	12219,5	12864,5	11746,4
Vengrija	137,6	180	173,2	231	220
Švedija	2825,3	3157	3545,7	2944	2150,2
Italija	7480,8	6820,9	6093,9	5694,5	5616
Nyderlandai	4507,9	4394,7	4196,4	4092,9	4253,8

Šaltinis: Eurostat duomenų bazė

1 lentelė. Darbo rinkos rodikliai Lietuvoje pagal amžiaus grupes

		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Iš viso pagal amžių	Aktyvumo lygis, %	57,1	56,6	55,9	56,3	56,7	57,7	58,1
	Bedarbiai, tūkst.	184,4	132,9	89,3	69	94,3	225,1	291,1
	Darbo jėga, tūkst.	1620,6	1606,8	1588,3	1603,1	1614,3	1640,9	1634,8
	Nedarbo lygis, %	11,4	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8
	Užimtieji, tūkst.	1436,3	1473,9	1499	1534,2	1520	1415,9	1343,7
	Užimtumo lygis, %	50,6	51,9	52,7	53,9	53,3	49,8	47,8
15–19	Aktyvumo lygis, %	5,3	4,1	4,2	4,6	5,3	5	4,4
	Bedarbiai, tūkst.	6,1	3,3	2,7	2,5	3,8	6,7	6,4
	Darbo jėga, tūkst.	14,8	11,1	11,4	12,2	13,8	12,7	10,6
	Nedarbo lygis, %	41,1	29,3	23,5	20,5	27,6	52,7	60,9
	Užimtieji, tūkst.	8,7	7,9	8,7	9,7	10	6	4,1
	Užimtumo lygis, %	3,1	2,9	3,2	3,6	3,8	2,4	1,7
20–24	Aktyvumo lygis, %	49,5	47,7	49,3	50,1	55,2	54	52,3
	Bedarbiai, tūkst.	24,9	17,4	11	9,5	18,2	40	46,3
	Darbo jėga, tūkst.	123,1	120,5	127,9	133,9	150,8	146,9	139,5
	Nedarbo lygis, %	20,2	14,4	8,6	7,1	12,1	27,2	33,2
	Užimtieji, tūkst.	98,2	103,1	116,9	124,4	132,5	106,9	93,2
	Užimtumo lygis, %	39,5	40,8	45,1	46,5	48,5	39,3	35
25–29	Aktyvumo lygis, %	85,3	84,7	85,2	83,9	82,4	88,3	87,7
	Bedarbiai, tūkst.	19	12,1	8,7	9,2	11,6	31	40,9
	Darbo jėga, tūkst.	194	191,1	193	184,6	189,4	208	196,5
	Nedarbo lygis, %	9,8	6,3	4,5	5	6,1	14,9	20,8
	Užimtieji, tūkst.	175	179	184,3	175,4	177,8	177,1	155,6
	Užimtumo lygis, %	76,9	79,3	81,4	79,7	77,3	75,2	69,4

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

1 lentelė. Užregistruotos nusikalstamos veikos ir išvykimą deklaravę emigrantai Lietuvoje

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Užregistruotos nusikalstamos veikos	93419	89815	82155	73741	78060	83203	77669
	Išvykimą deklaravę emigrantai						
15–19	1017	1037	792	880	992	1235	4909
20–24	2425	2543	1885	1826	2141	2710	15131
25–29	3169	3241	2550	2456	3372	4181	18520

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

2 lentelė. Jaunimo skaičiaus ir bedarbių dalies dinamika Lietuvoje

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Jaunimo skaičius, tūkst.	522,6	526,2	530,2	533,1	534,8	525,8	509,2
Jaunų bedarbių dalis nuo jaunimo skaičiaus, proc.	5,9	3,9	2,6	2,3	4,1	8,9	10,3

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

1 lentelė. Jaunimo nedarbo lygis ES šalyse, proc.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ES (27)	18,6	18,4	17,2	15,4	15,5	19,7	20,6
Belgija	21,2	21,5	20,5	18,8	18	21,9	22,4
Bulgarija	25,8	22,3	19,5	15,1	12,7	16,2	23,2
Danija	8,2	8,6	7,7	7,9	7,6	11,2	13,8
Vokietija	11,9	14,2	12,8	11,1	9,9	10,4	9,1
Estija	21,7	15,9	12	10	12	27,5	32,9
Airija	8,7	8,6	8,6	8,9	13,3	24,4	27,8
Graikija	26,9	26	25,2	22,9	22,1	25,8	32,9
Ispanija	23,9	19,7	17,9	18,2	24,6	37,8	41,6
Latvija	18,1	13,6	12,2	10,7	13,1	33,6	34,5
Lietuva	22,7	15,7	9,8	8,2	13,4	29,2	35,1
Austrija	9,7	10,3	9,1	8,7	8	10	8,8
Lenkija	39,6	36,9	29,8	21,7	17,3	20,6	23,7
Portugalija	15,3	16,1	16,3	16,6	16,4	20	22,4
Rumunija	21,9	20,2	21,4	20,1	18,6	20,8	22,1
Slovėnija	16,1	15,9	13,9	10,1	10,4	13,6	14,7
Suomija	20,7	20,1	18,7	16,5	16,5	21,5	21,4
Jungtinė Karalystė	12,1	12,8	14	14,3	15	19,1	19,6
Prancūzija	20,6	21,1	22,1	19,6	19,1	23,3	23,3
Vengrija	15,5	19,4	19,1	18	19,9	26,5	26,6
Švedija	20,4	22,5	21,5	19,1	20	25	25,2
Italija	23,5	23,9	21,7	20,3	21,2	25,3	27,8
Nyderlandai	9	9,4	7,5	7	6,3	7,7	8,7

Šaltinis: Eurostat duomenų bazė